

Čo znamená titul knihy *Eros, sila lásky*? Aký je jeho hlbší význam?

Vysvetlenie poskytne antika – Platónove Dialógy. Mladému Faldrovi, zdrvenému Lysiovým tvrdením, že milovať rovná sa bláznovstvu, ktoré neprináša nijaký úžitok, z čoho vyplýva, že milujúcemu sa nemá dôverovať, Sokrates odpovedá: „Kto miluje krásno a zúčastňuje sa na tomto ošiali, nazýva sa milovníkom.“ Ten, kto tento ošiaľ spôsobuje, je Eros, boh lásky, ktorý v milujúcom človekovi roznečuje túžbu po stále novej kráse. Takto ten, kto miluje, sa postupne dostáva stále hlbšie v poznávaní skutočnosti, pretože – ako hovorili antickí učenci – celú jeho bytosť prenikol boh Eros, čiže zjednocujúca sila lásky.

Ako odpovedá naša spoločnosť na túto potrebu celostnosti?

Je možné v spoločnosti, ktorá vedie muža aj ženu, aby sa vzájomne „konzumovali“, zamilovať sa, milovať?

Rozhovory s manželskými dvojicami, ich vlastné skúsenosti umožňujú vstúpiť do tajomstva vzťahu, skutočnosti lásky medzi mužom a ženou; umožňujú načrtnúť ideálny model, ktorým sa každá dvojica môže dať inšpirovať pri slobodnom uskutočňovaní vlastného, osobného a nenapodobiteľného cieľa.

ANTONIO MARIA BAGGIO

EROS SILA LÁSKY

Antonio Maria Baggio
Eros, síla lásky

Antonio Maria Baggio
Eros, sila lásky

Antonio Maria Baggio

Eros, sila lásky

*Sexualita a láska
v dnešnej spoločnosti*

NOVÉ MESTO
Bratislava 1993

ÚVOD

Preložil Mikuláš Hučko

Keď som sa púšťal do písania tejto knihy, mal som úmysel prostredníctvom nej odhaliť a pochopiť konzumizmus, podstatu konzumného prístupu k životu, prečo sa rozmohol, prostriedky, ktorými sa šíri a zapúšťa v ľuďoch korene, ako mení ich správanie, morálne zásady, niekedy až do tej miery, že vytvára novú sociálnu etiku a mení mentalitu ľudí, ktorá je čoraz rozptýlenejšia. Konzumizmus, ako sa zvyčajne charakterizuje, a potvrdzujú to aj výskumy, znižuje u jednotlivca pocit zodpovednosti, ochotu a schopnosť osobne sa angažovať. Okrem toho zahmlieva, ba priam popiera mnohé tradičné hodnoty a zároveň kladie prekážky dlhodobým projektom spojeným s obetami a s odložením konzumu. Konzumizmus devaluje ľudský čas na bezprostredný cyklus „potreba – uspokojenie“ a prejavuje sa ako masový nihilizmus.

Keď sme skúmali predstavy, ktoré konzumizmus využíva pri svojom presvedčovacom pôsobení, zistili sme, že rozhodujúcu úlohu tu zohrávajú sexuálne predstavy. Preto sme zanechali všeobecnú tému konzumizmu a dali prednosť špecifickejšej téme – sexuálnemu konzumizmu.

Sexuálny konzumizmus a pornografia sa navzájom podporujú a ich vzájomná príbuznosť sa ihneď ukázala ako veľmi tesná. Dokonca porno-

© Città Nuova Editrice, Roma 1988
Translation © Mikuláš Hučko 1993

ISBN 80-85487-10-1

grafia je akýmsi depozitom sexuálnych predstáv, z ktorých konzumizmus čerpá: Ich spoločným znakom je to, že oddelujú telesnosť človeka, t. j. „to, čo vidno“, od jeho vnútra, čiže od toho, „čo nevidno“. Človek bez hlbokého presvedčenia, ktorý žije povrchno, a preto si nedokáže vytvoriť pevnú a zdôvodnenú morálku, je vskutku tým najvhodnejším kupujúcim vydaným napospas každej zbytočnej novinke.

Tento znak nie je ich jediným styčným bodom: tak konzumizmus, ako aj pornografia rozhodne útočia proti stabilnému zväzku muža a ženy, zväzku, ktorý je ich vzájomnou a výlučnou voľbou, dozrievajúcou iba vtedy, keď sa dostane cez vonkajškosť a objaví vnútro. V tomto prípade muž a žena sa už neobmedzujú na nekritické opakovanie správania, ktoré im bolo unucované zvonku, ale sami sa stávajú budovateľmi vlastného života a strážcami hodnôt, ktoré im ukazuje ich láska.

Spojenie telesnosti a vnútorného sveta – ako sa to obvyčajne stáva v príbehoch lásky, ktoré pretrvávajú v čase – teda rúca múr oddelujúci telesnosť od osoby, s ktorým ako so svojim základom ráta konzumizmus a pornografia.

Oplatí sa však mužovi a žene hľadať vlastnú cestu a budovať – hoci aj za cenu obetí – svoj príbeh lásky? Stojí im to za námahu neobmedziť sa na každodenné prežitie, ale rozvíjať mravnosť a vytvárať svoj štýl života? Nebolo by ľahšie akceptovať povrchné a zdanlivo bezproblémové vzťahy, aké často vidia v televízii, ktorá je vlastne súčasťou – zďaleka nie podružnou – konzumistickej masinérie?

Na zodpovedanie tejto otázky bolo treba pristúpiť k sociálnemu pozorovaniu a hľadať príznačné skúsenosti: ak jestvovali dvojice, ktoré si udržali vzájomnú lásku po mnohých rokoch spoločného života, oplatilo sa bližšie pozrieť na ich vzťah, aby sme pochopili kritériá a prostriedky, s ktorými sa pustili na túto dlhú cestu, aby sme pochopili tajomstvo, ak je nejaké, aby sme mali príležitosť uvažovať o láske medzi mužom a ženou, a to na konkrétnych príkladoch, lebo výskumov na túto tému je zatiaľ veľmi poskromne.

Toto je dôvod, pre ktorý sa napokon rozhodli ujať slova niektoré manželské páry – všetky patriace do hnutia Nových rodín – a rozprávať o istých momentoch svojho života, o spôsobe, akým riešili problémy, o svojej filozofickej, morálnej, náboženskej orientácii, preverovanej v tých najtrdších skúškach. Nejde tu o dobrých a dokonalých manželov vo svete zla. Nebolo medzi nimi núdze o chyby, ťažkosti, pochybnosti i pády, bez ktorých by neboli došli k riešeniu. Domnievame sa však, že skúsenosti týchto manželov – v ich súhrne – umožňujú načrtnúť ideálny model, projekt s dlhodobým trvaním, vzorový plán (určite nie povinný, ani nie jediný), ktorým sa každá dvojica môže dať inšpirovať pri slobodnom uskutočňovaní vlastného, osobného a nenapodobiteľného cieľa.

Na záver sme dospeli k presvedčeniu, že aj keď vieme, na základe skúseností a mnohých pozorovaní, že jestvuje mnoho mocných síl, ktoré vedú k nihilizmu, predsa však možno nájsť v sebe a vo vzájomnom vzťahu dvoch ľudí ešte väčšiu silu, ktorá je schopná dať zmysel a hodnotu ich spoločnému životu.

ZRADENÝ SEX

Lazarillo de Tormes nebol horší ako mnohí iní, ba svoju vrodenu prostotu dokázal prekonať až vtedy, keď na neho dopadlo mnoho kameňov podobných tomu, ktorým ho jeho pán trafil do hlavy hneď v prvý deň nástupu do práce. V službe starého a slepého žobráka sa Lazarillo čoskoro naučil žargón svojho remesla a spolu s ním aj tisícku spôsobov, ako „prísť k peniazom“. Je ľahko si domyslieť, že pri konkurencii, aká vládla v 16. storočí v Španielsku medzi žobrákmi, Lazarillo určite čoskoro dosiahol profesionálnu zručnosť: „Peniaze a zlato,“ povedal mu starec, „ti dať nemôžem, ale ukážem ti mnoho spôsobov, ako prežiť.“¹

Sny všetkých literárnych hrdinov trpiacich hladom sú plné klobás. Takzvaný potravinový sen ovládol predstavivosť ľudí predindustriálnej epochy, ktorí si, prechádzajúc pravidelne od revolty k rezignácii, vytvorili mýty o krajinách blahobytu, kde netreba pracovať a všetci môžu jesť, čo im hrdlo ráči.²

Nedostatok, núdza a hlad sú pre nás už len pojmy, hoci tí, ktorí prežívali detstvo v prvých desaťročiach tohto storočia v Taliansku, by mohli rozprávať o tom, ako v niektorých vidieckych domoch visel v kuchyni nad stolom solený sled' a každý si z neho odlomil svoj kúsok, aby zahnal hlad.

Pre teba, ktorá si krásna

Nástup priemyselnej výroby podstatne zmenil celkový pohľad na to, čo je nedostatok, ba zdá sa, že celý problém, prevrátil naruby, pretože sa začalo vyrábať oveľa viac, než možno predať, a s cyklickou pravidelnosťou sa začali prejavovať krízy „z nadvýroby“ alebo „z nízkej spotreby“. Od konca 18. storočia, keď sa v Anglicku začala priemyselná revolúcia, až podnes sa trh priemyselných výrobkov neustále rozširoval, až nakoniec dosiahol svetové rozmery.

Jeho zväčšovanie však nebolo iba zo zemepisného hľadiska. Najvýznamnejší spotrebný tovar zaplavil trh zo Západu po druhej svetovej vojne. Vance Packard vo svojej knihe *The Hidden Persuaders* (Skrytí zvodcovia) opisuje nezvyčajnú situáciu, ktorá nastala v Spojených štátoch okolo roku 1950. Kúpna sila väčšiny obyvateľov bola päťkrát vyššia než pred desiatimi rokmi, avšak toľko neutrácali. Vznikol problém: čo s tými peniazmi, ktoré nevyužité ležali v peňaženkách? Takmer polovica spotrebného tovaru vyrobeného americkým priemyslom nenachádzala okamžitý odbyt. Už skoro všetci vlastnili dom, auto, kuchynskú linku, televízor – a to všetko v optimálnej kvalite, s ktorou ľudia boli spokojní.³

A vtedy v prostredí priemyselných podnikateľov vzbudila pozornosť myšlienka, ktorá sa už dvadsať rokov sporadicky objavovala, avšak bez toho, žeby našla konkrétne uplatnenie: použiť psychológiu na to, aby presvedčila ľudí, že si majú kupovať veci, ktoré v skutočnosti nepotrebujú. Že je automobil ešte takmer nový? To nič. Presvedčme jeho

majiteľa, že je už starý, a nájdime spôsob, ako vytvoriť tzv. psychológiu zostarnutia.

Jestvuje ešte ďalší dôvod, ktorý pobáda priemyselníkov, aby štedro financovali využívanie psychológie v reklame. Je ním „popálenie sa“ firmy Chrysler, ktorá na základe ankety vedenej starými metódami celkom zmenila tvar svojich automobilov, pričom zmenšila aj ich rozmery. Napriek všetkému očakávaniu sa predaj automobilov v priebehu dvoch rokov znížil o polovicu.

Vedúci predstavitelia Chryslera boli zdesení: Kde sa stala chyba? Okamžite si dali urobiť dôkladnú psychologickú štúdiu, ktorá odhalila, že zákazníci zďaleka nekupovali na základe racionálnych úvah. Ich dôvody boli oveľa krivolakejšie, skrytejšie a iracionálnejšie. Na základe tejto analýzy psychológovia poradili firme, aby sa vrátila k starým modelom. A naozaj: keď predĺžili automobil o takmer pol metra, čoskoro znovu získali svoj stratený trh.⁴

Dôkladný výskum, analýzy neuvedomených motivácií, experimenty správania... Americké univerzity sa stávajú veľkými poradnými kancelármi pre reklamné agentúry. Z akého dôvodu? Stručne povedané: keďže spotrebitelia nerozlišujú jednotlivé výrobky racionálne, treba im poskytnúť iracionálne, avšak účinné dôvody, ktoré dokážu brnknúť na nejakú skrytú strunu v človeku. Je to paradoxné, ale zákazník si nekupuje ani tak výrobok, ktorý je pre neho užitočný, ako skôr predstavu, do ktorej sa zamiloval. „Nesmiete predávať ženské topánky,“ radil Ernest Dichter, jeden z mágov novej reklamy, „ale pôvabné nôžky!“

Rozsiahla dokumentácia dáva jednoznačne za pravdu tvorcom reklamy: ľudia si kupujú predstavy a predstava, ktorú kupujúci hľadá, je on sám, vo výrobku vidí svoju projekciu, vidí sa krajším, silnejším, žiaducejším. „Narcizmus,“ poznamenáva Packard, „je veľmi rozšírená choroba a zákazník je priťahovaný viac sebou samým než hocičím iným.“⁵ Manipulátori teda začínajú priradovať výrobku kvality, ktoré kupujúci má rád a uznáva u seba samého. Nikto si nikdy nekúpi kozmetický krém, ktorý sa predstavuje slovami: „Ak si škaredá, používaj krém XY!“, ale veľa žien si ho azda vyskúša, ak sa vyzdvihne ideálna predstava, ktorú majú o sebe: „Pre teba, ktorá si krásna..., je tu krém XY!“

Za zrkadlom

Tvrdým orieškom pre tvorcov reklamy bol pocit viny, ktorý sa zmocňoval Američanov, keď si dopriali luxus, ktorý im ich puritánska tradícia nedovoľovala. Sám Ernest Dichter poznamenal, že čím väčší sa ľudia vzdávali od svojho tradičného náboženského presvedčenia, tým väčšiu váhu nadobúdali dôvody ako: túžba po pohodlí, luxuse a prestíži. Vance Packard vysvetľuje, že vykorenenie pôvodnej náboženskej morálky u Američanov (a hneď potom aj u nás) sa stalo cieľom, na dosiahnutie ktorého sa použili všetky prostriedky psychológie. Spotrebiteľ musel mať spokojné svedomie, aj keď kupoval nákladné dary svojej milenke, keď nerozumne míňal peniaze, keď mnoho dní v roku trávil na dovolenke a keď neprestajne menil jeden automobil za druhým.⁶

V päťdesiatych rokoch sa vytvorilo mnoho konzumných návykov, ktoré s neskoršími vylepšeniami prispeli k trvalému rozšíreniu „amerického sna“ v podstate na celom svete. Vance Packard sa vtedy v mene „národnej etiky“ vzbúril proti manipulátorom s reklamou. Podľa neho scestné využívanie reklamy nemôže byť ospravedlniteľné vyššou životnou úrovňou, pretože nemožno pokladať za morálne všetko to, čo spôsobuje potešenie. Okrem toho reklama, aby plnila pozitívnu funkciu, musí sa riadiť pevnými morálnymi zásadami.

Problém však nadobudol oveľa širšie rozmery, pretože podnecovanie k spotrebe sa neobmedzovalo iba na vnucovanie zbytočného výrobku, ale došlo až tak ďaleko, že sa vytvorila falošná predstava o človeku, ktorého osobnosť je tvorená výrobkami, ktoré spotrebúva a ktoré utvárajú jeho životný štýl. Hromadné oznamovacie prostriedky ako rozhlas, časopisy a televízia a takisto tovar určený na predaj výdatne podporujú tento konzumný proces. Tradičnú náboženskú morálku, ktorá pri rozhodovaní ponúkala konzumentovi nekonzumné kritériá, mnohí opustili a nahradili ju predstavami, ktoré im sprostredkúvali masmédiá. Ponúkajú nové smery, nové hodnoty a spomedzi rozličných predstáv, ktoré sú na trhu k dispozícii, si konzument zvolí svoju vlastnú identitu, hoci len na jednu sezónu, prechodnú a poplatnú móde. Trh ponúka určitú kombináciu predstáv a konzumentovi poskytuje ilúziu, že tu ide o rast, evolúciu, o jeho osobný vývoj. V skutočnosti za tými predstavami nie je nič. Osobnosť sa stráca, pretože sa redukuje na konzumné návyky. Ľudský subjekt v podstate stráca svoju charakteristiku. Predmety

už nemajú svoj význam podľa toho, ako ich človek používa, ale naopak: človek svoj život prispôbuje rytmu vecí, ktoré sú mu ponúkané. Toto obrátenie naruby, táto výmena pozície medzi človekom a vecami, je prvým cieľom konzumizmu. Pritom dochádza k strate osobnosti, a to v dôsledku straty záujmu o iných ľudí. Človek sa uzatvorí v imaginárnom a výlučne vlastnom svete – človek s konzumným prístupom k životu je sám.

Druhým cieľom je strata zmyslu pre realitu. Pôvodný projekt časopisu *Time* – ako pripomína Marshall McLuhan vo svojej knihe *The Mechanical Bride* (Mechanická nevesta) – navrhoval „komplexnú organizáciu“ správ a hodnôt, jednoduchú obrazovú syntézu ponúkanú zaneprázdnenému čitateľovi, ktorý už nemá čas klásť si otázky a dívať sa priamo na svet.⁷ Televízia znahonásobila silu celého mechanizmu tým, že umožnila konzumentovi mať doma na obrazovke celý svet. V súlade s logikou konzumu je však dôležité, aby so svetom nemal nejaký hlboký kontakt, ale aby sa naďalej živil iba jeho predstavou. Konzumizmus teda vo svojej podstate má tendenciu ničiť osobnosť a realitu, v ktorej táto osobnosť žije. V dôsledku toho je vlastne súčasťou masovou formou nihilizmu.

Môžeme sa vari čudovať, že mnoho konzumentov nie je otrasených správami o obrovských nešťastiach, alebo že všetko sa redukuje na chvíľkové pohnutie? Správy strieda reklama, ktorá je s nimi na tej istej úrovni. Vlastne iba poskytujú predstavenie, t. j. vyžadujú konzumáciu, a nie intervenciu. Masmédiá priťahujú pozornosť na seba, nie však na realitu, ktorú približujú. Z tohto hľadiska je dôležité iba to, či si kúpime ten-ktorý výrobok,

ktorý televízia propaguje. Náš život je už dostatočne usmerňovaný tromi-štyrmi hodinami sledovania televízie. Aj keď si udržíme kritický odstup od ponúkaného programu, predsa sme ňou stále ovplyvňovaní, pretože náš spôsob vnímania problémov sa stal televízny: najdôležitejšie posolstvo, ktoré televízia prináša – vysvetľuje McLuhan – je samotná televízia.⁸

Človek a jeho predstava o sebe

Konzumizmus teda nespočíva vo fakte konzumu, blahobytu a dostatku, ktoré sú pozitívnymi cieľmi v histórii, ale naopak, v psychologickom pociťovaní nedostatku, a to i napriek materiálnemu prebytku. Je založený na nedostatočnom uspokojení, na umelo živenej potrebe: predstava, ktorú si konzument kupuje ako uspokojenie svojej potreby, vyvoláva ďalšie nové potreby.

Jediný spôsob, ako vyjsť z tohto začarovaného kruhu, je znovu nájsť skutočnosť, ktoré sa spolu s konzumným spôsobom života stratili: seba samých, ostatných ľudí, svet. Konzumný mechanizmus orientuje prirodzený egoizmus, ktorý je v nás, na to, aby uvažoval o osobe vedľa nás v termínoch konzumu. A práve *tu* možno vyjsť zo začarovaného kruhu, keď sa obrátíme k tejto osobe, aby sme s ňou *boli*, a nie, aby sme ju vlastnili. Mnohí však už zabudli na to, ako sa dá nevlastniť, a preto sú potrebné sociálne skupiny, hoci malé, ktoré by o tom vydávali svedectvo.

Položme si otázku: aké šance môžu mať tieto malé skupiny oproti ohromnej sile hromadných

oznamovacích prostriedkov? Jean-Noël Kapferer, analyzujúc stovky experimentov, došiel k záveru, že presvedčovacia sila masmédií sa zvyšuje, keď sa hovorí o témach, ktoré poslucháča iba málo strhávajú. A naopak: „Čím je téma dôležitejšia, tým väčšími závisíme pri vytváraní svojho názoru od mienky skupiny alebo osôb, na ktoré sa odvolávame: od mienky priateľov, nejakého odborníka, rodiny, starostu či miestnej sekcie politickej strany. V tomto prípade dochádza k presvedčovaniu predovšetkým prostredníctvom osobných kanálov a komunikáciou medzi jednotlivcami.“⁹

Experimentálne výskumy, ako vidieť, nespochybňujú veľký vplyv masmédií, avšak odhaľujú aj fakt, že priama komunikácia medzi ľuďmi má stále privilegované postavenie a človek je náchylnejší ju prijať. Z toho vyplýva, že účinnosť masmédií môže zvýšiť alebo znížiť priame svedectvo tak v ich prospech, ako aj proti nim. Ak si teda nejaká malá skupina myslí, že má čo povedať, nič iné jej neostáva iba vrhnúť sa do tej skrumáže s vedomím, že vychádza z jedného pevného bodu, ktorým je človek.

Prichádza pilulka

Zvádžanie bolo vždy obľúbenou témou reklám núkajúcich ženskému publiku luxusné predmety. Najmä pri používaní voňaviek sľubovali sexuálnu úspešnosť ako nikdy predtým. Predstava muža omámeného pri stretnutí s navoňanou ženou mala priviesť zákazníčky k tomu, aby si výrobok kúpili. Fungovalo to do tej miery, že mnoho žien si síce

fľaštičku nového parfumu kúpilo, ale predaj im ďalšiu už bolo ťažko, lebo ani napriek vytrvalému máčaniu sa v tejto vzrušivej tekutine sa pre väčšinu zvodkyň ich zábery nespĺnili.

Viac podobných negatívnych skúseností, ako je táto, obyčajne u ženy vyvolalo nedôveru k parfumu – bez ohľadu na značku. Panie ho síce naďalej používali, ale len akoby z povinnosti a bez nadšenia.

Toto ochabnutie záujmu zarmucovalo výrobcov v USA, a preto si po druhej svetovej vojne privolali na pomoc psychológiu. Tá im vysvetlila, že účinnosť „zvádžacieho stimulu“ je veľmi pochybná. Napríklad pri výbere intímnej bielizne žena nedáva veľa na mužovu mienku – väčšmi dbá o názor iných žien, ale predovšetkým chce byť spokojná ona sama so sebou a dívať sa na seba s uspokojením.

Aj muž potrebuje byť uspokojovaný. Každodenný život sa zmenil skôr na džungľu. Najmä keď sa vrátil z vojny, na mnohých miestach, kde iba pred niekoľkými rokmi pracovali výlučne muži, našiel ženy. Vtedy sa začalo s reklamou výrobkov, ktorá vychvaľovala kupujúceho takého, akým si želal byť, teda mužného, pokojného, sebaistého.

Podobnú líniu prijali aj rôzne úspešné časopisy. Ako sme videli, okrem potrebnosti hlavným prvkom, ktorý rozhodoval o kúpe výrobku, bol narcizmus. Zákazník si teda nekupoval iba výrobok, ale predstavu o sebe – a podobne ako Narcis ocitol sa v jej zajatí.

V reklame sa stal rozhodujúcim sexuálny prvok, pravda, upustilo sa už od priameho zvádžania starého typu. Psychológia núkala predstavy a slová, ktoré mali zapôsobiť na sexuálnu sféru

zákazníkov. Sexuálny prvok je už prítomný všade. Pri mnohých výrobkoch je naznačený iba jemne, no pri iných je čoraz zjavnejší. Ide o to, že pri predaji akéhokoľvek výrobku sa spolu s ním dáva i telo. Milimeter za milimetrom dostávala stále viac priestoru nahota – v súlade s priehľadným programom likvidácie tradičnej morálky – hlavnej prekážky pre konzumizmus. Veď puritán si kupuje iba to, čo nevyhnutne potrebuje, kým človek s konzumným prístupom k životu si kupuje to, čo zdanlivo obohacuje jeho vlastnú predstavu o sebe, teda všetko to, čo je mu príjemné.

Kľúčovú úlohu v boji proti tradičnej morálke zohralo uverejnenie série štatistik istého profesora zoológie Alfreda C. Kinseya, ktorý prostredníctvom tisícov rozhovorov sondoval sexuálne zvyky Američanov. V päťdesiatych rokoch sa podobných „Kinseyových výskumných správ“ zjavilo ako húb po daždi.¹⁰ Výnimočný záujem o podobné témy zapríčinený najmä tradičným potláčaním sexuálnej sféry podnietil vznik množstva publikácií, ktoré ľudia čítali na jeden dúšok. Veď zrazu bolo dovolené rozprávať o sexualite, ktorá sa konečne začala považovať za čosi, za čo sa netreba hanbiť.

Avšak ako sa o nej rozprávalo? Základ poskytol Kinsey: štatistiky navodili dojem, že každá sexuálna aktivita je normálna, a to iba preto, že ju praktizujú mnohí. Takto sa potlačil strach priemerného človeka z toho, že by mohol byť iný ako ostatní, že by bol na okraji spoločnosti v dôsledku morálne odsúdenej sexuálnej tendencie, ktorú dovtedy ovládal a ku ktorej sa predtým nebolo mysliteľné priznať. V týchto Kinseyových správach, ktoré

napomohli rozšírenie permisívnej klímy v spoločnosti, sa napríklad tvrdilo, že 90 percent mladých ľudí masturbuje, a už toto sa pokladalo za dostatočný dôvod na to, aby sa v očiach mnohých stala masturbácia pozitívnou, zdravou a prijateľnou úľavou. My však môžeme dnes poznamenať, že aj zubným kazom je postihnuté približne rovnako vysoké percento obyvateľstva. Budeme aj toto posudzovať rovnako blahosklonne?

Kinsey zdôrazňoval svoju domnelú nestrannosť, pričom jeho vedeckosť spočívala v postoji, ktorý by sa dal vyjadriť slovami: ja analyzujem iba konkrétne správanie a nie som ovplyvňovaný nijakými morálnymi či náboženskými predstavami. Avšak na to, aby tieto štatistiky mohol zostaviť, ako poznamenal sexuológ Georg Siegmund, musel abstrahovať od individuálneho prvku, od osobnosti, od hodnôt, ktoré ten-ktorý jednotlivec uznáva.¹¹ Kinsey, pokračuje McLuhan v tej istej línii, zostavil zoznam spôsobov sexuálneho odreagovania sa, čím dal najavo, že sex chápe iba ako „záležitosť mechanickú a exkretnú“. Jeho štatistiky najvyššie hodnotili tých, ktorí boli voči sebe málo nároční, a to aj v sexuálnej oblasti.¹²

Historik J. Ellul, keď analyzoval tento jav, výstižne charakterizoval hlavný účinok Kinseyových výskumov: „Je jasné, že odteraz už nejestvuje nečisté svedomie. A je takisto jasné, že jedným z cieľov týchto výskumov bola práve eliminácia nečistého svedomia. Človeka nemožno obmedzovať ničím, čo nie je v súlade s jeho prirodzenosťou. A preto nesmie mať nijaké výčitky svedomia. Toto s vďačnosťou prijíma priemerný občan, ktorý sa

tým cíti byť zbavený viny, keď sa dopúšťa čohosi, čo sa predtým tradične posudzovalo ako hriech.“¹³

Opustenie pojmu hriech v sexuálnej oblasti bolo nevyhnutné na to, aby mohol odštartovať jeden z najväčších obchodov histórie: V polovici päťdesiatych rokov Pincus a Rock objavili antikoncepčný prostriedok, ktorý prerušuje proces ovulácie a jeho účinnosť je neporovnateľne vyššia než iných dovtedy používaných metód kontroly počatia. O desať rokov už šesť miliónov amerických žien užívalo pilulku – tým „technicky“, t. j. s menšou zodpovednosťou („akoby hrou“ – podľa slov Siegmunda), vyriešili problém dotýkajúci sa intímnej sféry muža a ženy, ktorí vedú vzájomný rozhovor, chápu sa a spolu rozhodujú. Fenomén pilulky je komplexný, zahŕňa v sebe mnoho aspektov a nemožno ho odbaviť niekoľkými vetami. My sa obmedzíme na úvahy súvisiace s témou konzumizmu. Pred objavením sa pilulky bola väčšia pravdepodobnosť, že sexuálny akt bude aktom celej osoby, kým po pilulke bola možnosť ľahšie oddeliť sex od osoby a v dôsledku toho sa sexuálne správanie stalo ľahšie ovplyvniteľným prostredníctvom vzorov – vo veľkom sa rozpútal sexuálny konzumizmus, ktorý však ešte musel zdolať prekážku, ktorú mu kládla cudnosť.¹⁴

Zbohom cudnosť

Gesto osoby zakrývajúcej vlastnú nahotu je pozvaním, ktoré hovorí: „Pozri sa do môjho vnútra, nezastavuj sa iba pri tom, čo je viditeľné. Ja som viac ako to, čoho sa môžeš dotknúť.“ Prikryť telo je

prejavom vôle žiť sexualitu hlbokým spôsobom, ktorý v sebe zahŕňa vnútorný svet človeka.

Verejné vystavovanie nahoty je – naopak – ponukou seba samého ako objektu rozkoše, znamená zaradenie sa k tisícim ostatným predmetom konzumu ponúkaných na trhu. Tento postoj sa dá vyjadriť slovami: „Moja osoba je celá v tom, čo vidíš, zhoduje sa s mojím telom.“

V Biblii sa Adam a Eva začali zakrývať po tom, čo sa dopustili hriechu. Je to uznanie slabosti a prejav hanby, ktorú človek pociťuje, pretože nedokáže dokonale ovládať vlastné telo, a kvôli tomu sa obracia k cudnosti o pomoc. Toto biblické uznanie slabosti však označuje aj dvojaký charakter sexuality. Cudnosť totiž naozaj nie je iba hanblivosťou, ale chráni vnútro, ktoré presahuje zakrytú časť tela, je „ochrancom bytia“. Cudnosť sa teda prejavuje práve vtedy, keď jedna osoba daruje druhej túto intimitu (takýto dar je voľbou, je slobodným činom človeka, ktorý žije sexualitu ako totálny vzťah), neobmedzuje sa iba na „poskytnutie“ tela.

Cudnosť je tesne spätá so slobodou a so zodpovednosťou človeka. Cudzia je jej tak prehnaná hanblivosť za vlastné telo, ktorá v minulosti mala často svoj pôvod v tradičnej výchove, ako aj konzumistická exhibícia tela, ktorá ju nahradila. Narušiť tento vyvážený zmysel pre cudnosť je základným cieľom konzumizmu. „Vo chvíli, keď dochádza k strate zmyslu pre cudnosť,“ potvrdzuje Giorgio Campanini, „a keď človek pred druhým vystavuje svoju nahú telesnosť, nevyhnutne je podrobený procesu vyprázdňovania seba samého.“ V dôsledku toho môžu masmédiá ľahšie človekom

manipulovať a jeho vyprázdnené vnútro sa zaplňa sexuálnymi predstavami, ktoré núka trh.¹⁵

Človek s konzumným prístupom k životu, ktorý je podobne ako Narcis v zajatí týchto predstáv, verí, že nahé telo je poslednou fázou odhaľovania sa, fázou, ktorú možno dosiahnuť práve tak bezprostredne ako tovary každodennej spotreby. Poznanie, ktoré má jeden človek o druhom, je zredukované, ako sa to hovorí v jednom starom filme, na „telesné poznanie“, ktoré je tak nasmerované na falošný cieľ, na telesnosť bez osoby. Poznávať znamená stretávať niečo nové. Ak sa však človek zriekol svojho vnútra, prichádza o to bohatstvo, ktoré jediné môže tvoriť dejiny a vytvárať nové veci.

Pretože sa sex oddeľuje od osoby a redukuje sa na sexuálny konzum, aj on – podobne ako všetky konzumné spôsoby správania – je založený na umelo živenej potrebe – v tomto prípade na programovom neuspokojení. Táto neuspokojenosť závisí od miery, v akej je človek vyradený zo sexuálneho života, pričom jeho telo sa orientuje na predstavy. Pretože muž a žena sa nemôžu jeden druhému úplne darovať, zostávajú neuspokojení. Tak ako v akomkoľvek inom konzumnom akte ani v sexuálnom akte konzumného človeka nedochádza k stretnutiu s druhou osobou, t. j. niet v ňom ozajstného sexu, ale iba jeho predstava, simulácia, fetiš. Telesná kvantita sa stala novým idolom a konzumne založená osoba ani netuší, čo znamená skutočné uspokojenie, uspokojenie zo sexuality žitej v láskyplnom vzťahu, kde sa osoby jedna druhej darujú.

Sex a láska

V posledných desaťročiach sa konzumizmu pravdepodobne podarilo oslobodiť sa od tradičnej morálky podstatne inšpirovanej kresťanstvom. Sú aj takí, čo tvrdia, že v tejto veci si aj kresťanstvo má čo spytovať svedomie, lebo aj ono už od prvých dôb vzbudzovalo pocity strachu pred telom, čo bolo pravdepodobne reakciou na neviazanosť pohanov, vedľa ktorých kresťania žili.¹⁶ Konzumizmus sa takto obliekol do rúcha osloboditeľa od „sexuálnych predsudkov“ a bojovníka za emancipáciu žien – a táto úloha mu naozaj nepatrí.

Podľa niektorých teológov je potrebné skúmať, aké negatívne dôsledky má ešte nadmerná sexuálna prísnosť na sexuálnu hygienu, morálku a na komplexný rozvoj osobnosti. Psychológia nepomohla iba rozpútať bezuzdný konzum, ale takisto ukázala, že priviesť niekoho k morálnemu správaniu memožno ani zastrašovaním, ani hrozbami.¹⁷

Zdá sa, že je potrebné prehliť sexuálnu morálku tak, aby bola schopná obstáť v konkurencii s pre-svedčivosťou konzumizmu a sama aby poskytovala osobám účinnú orientáciu. Ktorým smerom sa však treba vydať?

Masmédiá majú tendenciu vnucovať predstavu *jednotlivca* ako úspešného človeka, ktorý je bez stabilného zväzku, bez ohľadu na to, či ide o muža alebo ženu. Práve na *jednotlivca* sa zameriavajú aj najprefikanejší výrobcovia, kým rodinu „exhumuujú“ iba pri reklame detskej výživy.

Zväzok muža a ženy sa vyzdvihuje iba ako prostriedok na dosiahnutie príjemných zážitkov, v rámci ktorého sa darujú šperky, likéry a všetky pred-

metry konzumu – spolu s reklamnou nežnosťou, ktorú si dvojica navzájom preukazuje. Na druhej strane dlhé trvanie zväzku a jeho inštitucionalizácia v manželstve sa rozhodne odmietajú, lebo nie sú vhodné na konzum, keďže konzum vyžaduje krátke termíny. Pôžitok však potrebuje stabilný zväzok, pretože osobné uspokojenie je úmerné vzájomnému darovaniu sa osôb. „Sex,“ píše doktorka Kaplanová, „môže získavať na kvalite v miere, v akej muž a žena rozvinú svoj intímny život, pretože vtedy partneri komunikujú na autentickú úroveň a nachádzajú spoločné aj intelektuálne kontakty.“ Helen Kaplanová okrem toho pripomína, že mnohí psychiatri, keď berú do úvahy skúsenosti posledných desaťročí, „sú toho názoru, že osoby, ktoré nikdy nezažili dlhodobý a láskyplný partnerský vzťah, sú neschopné citov a často ich ovláda neurotický strach pred intimitou“. ¹⁸ Najvydarenejší život majú skrátka tí, ktorí sa vedú darovať.

Dlhotrvajúci stabilný zväzok sa znovu ukazuje ako privilegované riešenie na sexuálny vzťah zosobnenia sexu, kde má osoba svoju hodnotu a kde rastie v pokojnom a výlučnom vzťahu s partnerom, ktorý je pre ňu „jediný“. Nedochádza k sexuálnemu konzumu, t. j. k egoistickému používaniu druhého, ale žije sa ozajstný sex ako stretnutie dvoch, ako spoločne prežívané ľudské dobrodružstvo.

Všetky súdne procesy posudzujúce prípady znásilnenia obchádza sťa príznak myšlienka, bežne naznačovaná obetiam počas vyšetrovania a neskôr už jasne vyslovovaná v obhajovacích prejavoch, že ženu nemožno znásilniť. Ak aj došlo k sexuálnemu styku, tvrdí sa, že ona nejakým spôsobom spolupracovala. A že sa bránila? To nič neznamená, vysvetľuje advokát: žena vždy hovorí nie a kladie odpor, aby si zachovala svoju tvár, avšak v skutočnosti sexuálny styk je to, po čom túži, hoci z rozličných príčin to nechce pripustiť. Záver je ten, že násilník vlastne iba vyhovel skrytej túžbe svojej obete, a preto ho treba oslobodiť.

V našich súdnych sieňach môžeme byť často svedkami podobných obhajovacích frašiek a to, že sa nezriedka prijímajú s pochopením, často vedie obeť k tomu, že ani nezažalujú vinníka, pretože im odoberá odvahu úplná neschopnosť veľkej časti poroty a verejnosti pochopiť stanovisko ženy a odpútať sa od interpretácie násilníka a jeho advokáta.

Markýz de Sade pred dvoma storočiami nebol v odlišnej situácii. Nikdy si nekládol otázku, čo cíti ten druhý, pretože sex bol pre neho individuálnou záležitosťou, násilím silného nad slabým. Podľa jeho filozofie sex nie je skúsenosťou, nie je

stretnutím slobodných osôb, ale je uplatnením individuality násilníka prostredníctvom zničenia obete.

Sadeho východiskom je vždy negácia Boha, opakované až maniakálne proklamovanie jeho militantného ateizmu, pretože Sade potrebuje eliminovať každú zmienku o čomsi vyššom, každú jednotku miery okrem jeho vlastného ja.

Po odstránení idey Boha sa môže Sadeho človek konečne úplne oddať svojim vlastným impulzom, pretože sa stal pánom nad sebou, a teda pánom nad ostatnými, lebo vzhľadom na to, že niektorí ľudia sú silnejší ako tí druhí, po popretí Boha už niet nikoho, kto by obmedzil ich vôľu ovládať druhých. „Ja“ silnejšieho človeka sa stalo jedinou realitou.¹⁹

Korene Sadeovho individualizmu spočívajú v odmietnutí idey Boha, ale aj každej pozitívnej myšlienky týkajúcej sa Ľudstva či Prírody, ktorá – pretože spája všetkých ľudí – im umožňuje navzájom komunikovať a poznávať sa.

Komunikácia osôb – aj v sexuálnej oblasti – je nahradená pokriveným a imaginárnym „ja“, individualizmom konzumu.

Našu spoločnosť možno teda považovať za sadeovskú do tej miery, do akej je spoločnosťou konzumu, ktorá zovšeobecňuje a zdokonaľuje konzumný individualizmus a ľudí premieňa na predmety.

Dedko Sade

Na scéne dominuje sadeovská kultúra. Podobne ako pri reklame aj pre túto kultúru je príznačné oddelenie telesnosti od osoby. Používa predstavy

poskytované pornografiou, ktorú možno pokladať za akýsi veľký sklad, odkiaľ čerpá sexuálny konzumizmus.

Niet zhody, prirodzene, v presnom vymedzení pojmov, čo je a čo nie je pornografické. Sám termín sa v doslovnom preklade vzťahuje na prostitúciu, a teda sexuálnu realitu spája s predajom, konzummom, pričom dáva nabok iné ľudské dimenzie sexuality a taktó oddeľuje telesnosť od osoby. V tomto všeobecnom význame sa pornografia zhoduje so sexuálnym konzumizmom.

Ktoré predstavy teda poskytuje pornografia sexuálnemu konzumu? V prvom rade kladie na jednu úroveň vzťahy osôb odlišného pohlavia so vzťahmi osôb toho istého pohlavia. Ak si niektorý muž praje udržiavať styk s mužom alebo žena so ženou, prečo by to nemohli robiť? Mechanicky to možné je a pornografia považuje všetko, čo je mechanicky uskutočniteľné, za obohatenie o ďalšiu skúsenosť. Na druhej strane homosexualita býva terčom posmechu a pohrdania v pornografických poviedkach, aby sa tak vyhovel „mužnému vkusu“ čitateľa, ktorý homosexualitu pokladá za jav, nad ktorým môže „ako správny chlap“ uplatniť svoju prevahu.

V obidvoch prípadoch – keď je homosexualita prezentovaná ako normálny jav, alebo keď je terčom výsmechu – nerobí sa z toho nijaký problém, nekladú sa otázky o hlbších príčinách tohto javu, naopak, využíva sa na to, aby sa mohli prezentovať priveľmi liberálne názory, a tým sa posilňovala čitateľova ľahostajnosť voči sexuálnym rolám či utvrďovala jeho latentná homosexuálna tendencia, prípadne sklon k násiliu voči tým, ktorí sú „iní“.

Obvineniu z pornografie sa vystavujú aj tie noviny a časopisy, ktoré o homosexualite píšu nie preto, aby pochopili problémy a hľadali odpoveď, ale jednoducho preto, aby vzrušili čitateľa nejakou módnou témou. Článok, ktorý nevysvetľuje, ale dráždi, je pornografický, pretože nerešpektuje osobu.

Nerozlišovanie mužských a ženských rolí vedie k ďalšej častej téme pornografie – ku „skupinovej láske“. Medzi mužom a ženou sa už neodvíja príbeh lásky. Rôznorodosť života a skúseností je nahradená umením kombinácie, sexuálny akt nemá nijaký cieľ okrem bezprostredného pôžitku, ktorý však – ako vieme na základe skúsenosti a reality – je iba jedným aspektom uspokojenia, príznačného pre zrelý vzťah medzi dvoma osobami. Pornografia sa vyhýba každej zmienke o zodpovednosti, ktorá sprevádza sexuálny život, a sexuálnu aktivitu kladie na rovnakú úroveň s akoukoľvek inou telesnou potrebou. V dôsledku toho ju nemožno ani obmedzovať, ani sa jej odriekať. Takéto chápanie sexuálneho aktu ako prirodzenej potreby bez akejkoľvek zmienky o slobodnej voľbe osoby sa môže stať základom, ktorý ospravedlňuje sexuálne násilie.

Toto chápanie je prítomné aj v týždenníkoch pre dievčatá, ktoré zaiste nemožno klasifikovať ako pornografickú tlač. S niekým „treba“ mať styk, ak sa má držať krok s módou. Ani tu sa zdravý rozum nepoužíva všade rovnako. Napríklad v jednom liste určenom časopisu *Dolly* isté mladučké dievča napísalo, že so svojim chlapcom narážajú na ťažkosti pri pokuse o telesný styk. Odpoveď bola rozumná: „Azda ešte musíte čakať na správnu chvíľu. Vaše

ťažkosti sú pravdepodobne znamením, že vy dvaja ešte nie ste pripravení na taký zaväzujúci akt.“ Na analogický list v týždeníku *Debby* odpovedali odlišne: „Nepodarilo sa vám to? To nič, nedajte sa odradiť, len skúšajte ďalej!“

Jestvuje skrátka obrovský tlak, akoby to bola povinnosť, pobádajúci ku genitálnej sexualite, surovo predvádzanej v pornografických časopisoch, avšak prítomnej viac-menej explicitne aj v publikáciách, ktoré oficiálne nie sú pornografické.

V novinových stánkoch

Podľa istého prieskumu vykonaného v Taliansku v druhej polovici sedemdesiatych rokov (ktorého výsledky môžeme považovať za platné aj dnes, pretože nedošlo k viditeľnej zmene konzumných zvyklostí) si pornografický materiál kupuje každý piaty muž, ale iba každá dvadsiata piata žena.²⁰ Podľa Stefana Suraceho, ktorý ako nastrčený novinár v polovici sedemdesiatych rokov vystupoval ako zodpovedný riaditeľ takmer všetkých pornografických publikácií v Taliansku, skutočnosť bude pravdepodobne vyššia, pretože – ako vyhlásil – v roku 1975 sa predávali 4 milióny výtlačkov za mesiac. Z toho možno vyvodit, že pravdepodobne väčšina dospelých v Taliansku prichádza aspoň občas do kontaktu s pornografiou.²¹

Podľa výsledkov talianskej ankety zameranej na najmladšie ročníky 80 % chlapcov a 50 % dievčat prichádza viac-menej pravidelne do kontaktu

s pornografickým materiálom. Sú to vysoké percentá, hoci nevyjadrujú rozdiely medzi jednotlivými prostrediami.

Pri absencii rozumného programu sexuálnej výchovy v školách – pričom sotva môžeme predpokladať, žeby väčšina rodín s ním bola spokojná – musíme prísť k záveru, že je to najmä pornografia, ktorá informuje dospievajúcu mládež o sexuálnej oblasti a ktorá ju ilustruje.

Situáciu v poslednom čase zhoršilo vychádzanie pornografických časopisov pre deti, ktoré sa predávajú v tých istých stánkoch, kde sa predávajú klasické komiksy ako *Mikimaus*, *Uličník* a *Tex*. Medzi novými titulmi sa nachádzajú aj *Ginfizz* a *Ginfilm*, ktoré vydáva – ten istý vydavateľ ako pornografického časopisu *Playmen*. Tieto časopisy, podobne ako pornografia všeobecne, venujú osobitnú pozornosť daniu vo svete filmu a televízie a využívajú ich vplyv. Keď sa nejaký sexsymbol objaví oblečený v televízii, urobí si reklamu a deti na ňu reagujú tým, že si kúpia časopis, kde ho môžu nájsť takpovediac v celkom inom šate.

Ďalším poučným príkladom je časopis *Blitz*, ktorý prinášal komiksové seriály, no neskôr ho vydavateľ premenil na tradičný pornografický, avšak naďalej sa predával v tých istých stánkoch medzi ostatnými komiksami. Je tu skrátka snaha o presadenie pornografie, aby sa stala bežným čítaním mládeže, tak ako sa to čiastočne stalo v Spojených štátoch, kde na konci sedemdesiatych rokov vychádzalo vyše dvestopäťdesiat pornografických časopisov pre dospievajúcich.

Vieme, že mladý človek v období dospievania po prekonaní detských predstáv o sebe samom hľadá, hoci aj neusporiadaným spôsobom, svoju novú osobnú identitu.

Sú to roky, v ktorých sa začína zamilovávať, a vieme, že vzťahy k druhému pohlaviu sú determinujúce pre formovanie osobnosti. Osobná identita bude teda vo veľkej miere závisieť od „sexuálnej identity“, t. j. od odpovedí, ktoré si dokáže dať na otázku, aký zmysel majú jeho vzťahy s ostatnými.

A práve do tejto fázy dospievania vstupuje pornografia so svojimi vlastnými vzormi, narúša hierarchiu hodnôt, ktorú si chlapec vytvára, a stáva sa hlavným nástrojom sexuálnej socializácie.²²

Plagiáty

Podľa toho, aké má dospievajúci vzory a akú má motiváciu, môže byť jeho prirodzená agresivita nasmerovaná buď na pozitívnu aktivitu pri nadväzovaní priateľstiev a budovaní vzťahov, alebo na brutálne presadzovanie sa bez ohľadu na jeho okolie. A pornografii brutalita nechýba. Pornoseriály sľubujú násilie, a svoje sľuby aj dodržiavajú. Ich príbehy sú zasadené do skorumpovaného prostredia, v ktorom sa ľudia riadia iba svojimi záujmami a tými najnižšími pudmi. Násilie je v obrázkovom pornoseriáli hybným motorom sveta, v ktorom nejestvujú už nijaké ideály. Vieme, že v skutočnosti každý človek, tak mladý, ako aj starý, žije z veľkých či malých ideálov a plánov.

Ale v pornoseriáloch sú aj plány, aj túžba po premene popierané. Stane sa občas, že na konci

príbehu sa ukáže aj záblesk zdravého rozumu a prejav normálnej mentality, aby sa tým zakryl úplný deštruktívny charakter textu a aby bol tak prijateľnejší pre čitateľa žijúceho v prostredí, kde platia všetky tieto hodnoty, ktoré pornoseriál až do svojej predposlednej strany hrubo porušoval. Rebélia, ako ju predstavuje pornoseriál, je vždy prejavom sexuálnej neusporiadanosti, deštrukcie hodnôt a bezmocnej vzbury.

Dôležitým aspektom pornografie je to, že upriamuje pozornosť na zakázané sexuálne objekty, ako sú rodičia a súrodenci. Robí to tým, že priamo propaguje krvismilstvo, alebo vytvára situácie, ktoré ho pripomínajú, napríklad v sexuálnom vzťahu medzi dospelým chlapcom a ženou, ktorá by mohla byť jeho matkou. Dospelému, ktorý môže spozorovať, že ho akosi priťahuje predstava matky ako ženy, nie je poskytnutá pomoc, aby mohol rásť a aby mohol rozvíjať zdravý záujem o ženu, ale jeho pozornosť sa traumatickým spôsobom udržia-va v morbidnej atmosfére krvismilstva.

Pornografia pôsobí negatívne aj na psychiku nese-melých mladých ľudí. Keďže sa nevedia priblížiť k ľuďom a nevedia ani realizovať svoju vlastnú sexualitu, v pornografii nachádzajú imaginárnu náhradku, tzv. plagátovú milenkú. Ujma je veľká, pretože takýto nese-melý človek, ukájaný pornografiou, sotva vezme na seba riziko spojené s otvorením sa voči druhým.

Každý okamih dozrievania môže byť pre mladého človeka krízový. Pornografia vtahuje čitateľa do psychologických situácií, ktoré je schopný prekonávať iba s námahou. Útočí na zmätené pudy, na tmavé zákutia charakteru, ktoré by sa mal

mladý človek – postupne a za pomoci blízkych – učiť nie potláčať, ale konštruktívne interpretovať a vniesť do nich poriadok. Pornografia, keďže je oddelená od oficiálneho života mladého človeka, v ktorom viac-menej konvenčne prijíma vnucované pravidlá, však poskytuje úkryt, kde má miesto akýkoľvek chaos a neporiadok. Ak by pornografia nemala hrdých konkurentov v živote mladých ľudí, schopných poskytnúť príklady, hodnoty a vysvetlenia, dokázala by vychovať iba nekritickú generáciu idiotov.

Hľadanie zmyslu

Prečo je však pornografická imaginárnosť taká účinná? Faktom je, že človek je príliš veľký na to, aby sa uspokojil s odpoveďami, a preto vždy hľadá zmysel toho, čo robí, a každému gestu potrebuje priradiť jeho význam. Konzumizmus by nebol taký úspešný pri núkaní svojich vzorov a svojich predstáv, keby každý človek nechcel ustavične hľadať a formulovať zmysel svojho života.

Túto potrebu dávať veciam zmysel, čo je záležitosťou zvedavosti, túžby, zanietenosti či šľachetnosti, vychýľuje pornografická predstava smerom k falošnému cieľu: k telesnosti oddelenej od osoby. Pornografia „vystavuje“ súhrn fyzických daností a vydáva ich hneď za zmysel.

Ako vzdorovať tomuto vplyvu? Je dôležité uviesť dospelujúceho do reality, aby ju mohol pochopiť a zároveň aby bol schopný ju zlepšovať. Niektorí si myslia, že mladého človeka ochráni od morálnej katastrofy tým, že ho uzavrie v rodinnom kruhu

a bude ho dôsledne kontrolovať. Naopak, azda práve vtedy, keď sa spolu dívame smerom von, keď sa zaujímate o ľudí, pochopíme, že nie iba sexuálny akt má mať význam, ale svoj zmysel by mali mať aj ostatné dôležité javy hlboko sa dotýkajúce telesnosti, ako sú bolesť, choroba, smrť. Všetky tieto javy nemôžu mať navzájom nesúvisiace významy, pretože všetky spája jedna osoba, ktorá hľadá ich zmysel. Je to osoba, človek vo svojej úplnosti spolu s telom i vnútrom, ktorý žije a chce spoznať význam každej chvíle svojej existencie, pretože nijaký okamih ľudského života nie je iba biologický.

Až keď sa horizont našej mysle rozšíri z jednoduchej telesnosti na osobu – lebo sme začali rozumieť potrebám ľudí –, pocítíme potrebu darovať sa, pretože sa v nás prebudí lepší človek. Áno, sme takíto. A obyčajne práve v tomto momente sa mladý človek pozerá okolo seba, či mu je niekto schopný ponúknuť nejaký hodnotný ideál. Koľkí dospelí však vedia obstáť v tejto neľútostnej skúške? Veď aj ich pravdepodobne značne deformoval sexuálny konzumizmus.

Špinavé oči

Existujú seriózne výskumy dokazujúce tesnú súvislosť medzi istými sexuálnymi praktikami a násilím. Prípád maniaka, ktorý zabíja po tom, ako videl v kine podobnú scénu, dokazuje, že pornografia môže byť faktorom uvoľňujúcim násilnú kriminalitu.

Zo sociálneho hľadiska najdôležitejšie je to, že sa nazbieralo množstvo dôkazov o schopnosti mas-

médií ovplyvňovať postoje, hodnoty a modely správania v sexuálnej sfére radových občanov, t. j. takých, ktorí bežne nie sú osobitne náchylní páchať zločiny. Keď Eysenck a Nias analyzovali výsledky výskumov na túto tému z posledných rokov, zarazili sa nad „desenzibilizáciou“, t. j. znižovaním senzibility, ku ktorej dochádza u ľudí opakovane sledujúcich sexuálne a násilné scény. Tieto scény sa stávajú bežnou súčasťou ich života a môžu sa prihodiť hocí aj pri nákupe alebo pri ceste autom.²³

Desenzibilizáciu často sprevádza tzv. *modelling*, čiže imitácia dobrého i zlého správania modelu, čo platí aj pre každodenné správanie, ktoré môže podliehať vplyvu tak kladného hrdinu, ako aj obyčajného sukničkára. Dokonca aj deti základných škôl tichého Ohia, ako poznamenáva jeden americký sociológ, sa vášnivo bozkali na dvore po tom, ako videli filmy s Jamesom Bondom, v ktorých ženy padali do náručia protagonistu.²⁴

Táto transformácia ženy na objekt je príznačná tak pre erotickú produkciu typu James Bond, ako aj pre tvrdšiu pornografiu, v ktorej sexuálny akt často sprevádzajú gestá vyjadrujúce pohrdanie voči žene. Eysenck a Nias prichádzajú k záveru, že všetky druhy pôsobenia masmédií a pornografie negatívne ovplyvňujú mužské správanie, a to v tom zmysle, že môže byť pre ženu nebezpečné. A prevažná časť kultúry v našej spoločnosti je práve týmito vplyvmi presiaknutá.

Diana Russelová, známa predstaviteľka amerického feministického hnutia, vo svojej knihe nazvanej *The Politics of Rape* (Politika znásilnenia) odsudzuje takúto kultúru. Hovorí, že znásilnenie vlastne ani nie je naozaj úchylným činom, ak be-

rieme do úvahy mnohé rozšírené názory, ale je prejavom – hocako extrémnym – vlastností, ktoré sa v spoločnosti bežne pokladajú za mužné, ako sú agresivita, zdatnosť, moc, sila, drsnosť, arogancia či schopnosť presadiť sa v konkurencii, lebo pre tých, ktorí akceptujú kultúrne vzory našej spoločnosti, je dôležité vyhrávať, vynikať, mať prevahu.

Pre mnohých mužov, pokračuje D. Russelová, sa sex stáva prostriedkom na potvrdenie si moci, ktorú nevedia dosiahnuť v iných oblastiach svojho života. Pravdepodobne práve preto väčšina násilníkov pochádza z nižších spoločenských tried.²⁵

Znásilnenie, ako poznamenáva antropológ Donald Symons, je komplexným výsledkom viacerých činiteľov. Z rozhovorov s násilníkmi možno vyvodíť, že mnoho ich je sociálne neúspešných a pomocou násilia sa usilujú získať ženu, ktorú by ináč nedokázali „dostať“.²⁶

Potvrdenie: na opačnej strane sociálnej hierarchie, medzi tými, ktorí dosiahli úspech, vidíme, že jednou z motivácií je aj túžba vlastniť vzácne a drahé veci, ktoré už samy charakterizujú vyššie sociálne vrstvy. A medzi tieto „veci“ patria aj veľmi žiaduce ženy, tie, ktoré nosia šperky a kožuchy a o ktorých referujú farebné časopisy na kriedovom papieri. Vyzerá to tak, že rovnaká logika spája tak tých, ktorí sa v spoločnosti voľnej konkurencie cítia víťazmi, ako aj tých, ktorí sa cítia medzi porazenými. Sex je teda prostriedkom konzumu, príležitosťou na uplatnenie svojej moci nad ženou redukovanou na sexuálny objekt.

Aj jedným, aj druhým sa podarilo oddeliť sexuálnu aktivitu od vnútorného sveta, ktorý by ju mal

sprevádzať. Sexuálnemu prejavu nedali osobný význam, ale spojili ho s modelom, ktorý im vnútil konzumizmus a ktorý tzv. víťazi úspešne realizovali, kým porazení podľahli ilúzii, že ho dosiahnu pomocou násilia.

Diana Russelová píše, že „ak by naša kultúra považovala za mužné vlastnosti jemnosť a citlivosť, starosť o potreby iných, odpor voči násiliu, panovačnosti a vykorisťovaniu, ak by o sex stála iba v rámci zmysluplného vzťahu, ak by ju väčšmi priťahovala osobnosť a charakter ako fyzické zdanie a ak by jej väčšmi záležalo na hlbokých vzťahoch ako na početných a náhodných známostiach, vtedy by znásilnenie bolo naozaj úchylným a, myslím si, oveľa zriedkavejším javom“.²⁷

Tieto úchyľky sa môžu legálne pestovať prostredníctvom pornografie. Dokonca jej častý konzum môže byť príčinou toho, že všetky potenciálne perverzie môžu v človeku zapustiť korene. Perverzný človek je osoba neschopná normálneho sexuálneho života, ktorá v pornografii hľadá to, na čo je upriamená jeho chorá senzibilita. A pornografia sa upriamuje v prvom rade práve na perverzného človeka, pretože sa predovšetkým sústreďuje na detaily, na časti tela, a nie na osobu.

Avšak konzument pornografie musí počítať s tým, že pornografia pôsobí na sex deštruktívne. Rôzni pozorovatelia si všimli, že konzument pornografie v istom momente pocíti potrebu obscénosti, ktorú mu pornografia bežne ponúkala a na ktorú sa od tohto momentu zameria vo svojich túžbach. Potrebuje čoraz väčšie dávky sexuálnych stimulov a hľadá ich v situáciách, ktoré nemajú

nič spoločné s realitou bežného vzťahu medzi mužom a ženou. Novú „normálnosť“ pornosmilníka vytvárajú rôzne perverznosti, pri ktorých už nedokáže postrehnúť ich smiešnosť, umelosť a abnormálnosť. Takisto v žene už nevie vidieť reálnu osobu, ale jej obraz mu prekrýva pornografická predstava, ktorá ho ovláda. Pornomilovník má „špinavé oči“.

Pravda aj ten, kto si nekupuje pornografické časopisy, môže vidieť predstavenia, najmä filmové, ktorých obsah je silne erotický a má všetky charakteristiky pornografického diela napriek tomu, že oficiálne ním nie je.

Okrem toho pornografické prvky sa od istého času dostávajú do kníh červenej knižnice, značne kupovaných ženským publikom. Ich čitateľky si postupne zvykajú na určitú dávku sexu, nepodstatnú pre dej príbehu. Aj týždenníky ako *L'Espresso* alebo *Panorama* navykli svojich čitateľov na nahotu. A keď už raz takýto zvyk zapustí korene, treba ho udržiavať, ba upevňovať. Aby bol zaistený odbyt, navyknutému čitateľovi treba pravidelne dodávať isté množstvo obnaženého tela a noviny, ktorým tento prvok chýba, mnohým ani nepripadajú normálne.

Niektoré časopisy prinášajú morbidny sex, keď napríklad pomocou teleobjektívu nasnímajú cez okná súkromného domu nahotu, ktorú príslušná osoba nemala úmysel vystavovať, a tým navykajú čitateľa na istú sexuálnu úchylku. Podobne keď sa prehrabujú v minulosti niektorej filmovej hviezdy a hľadajú jej fotografie spred desiatich alebo pätnástich rokov, keď sa súčasná slávna osobnosť ešte

iba pokúšala urobiť kariéru a bola ochotná prísť na všetko. Priam chorobný je ustavičný dôraz na sexuálnu stránku života filmových hviezd, ktoré sa ponúkajú verejnosti ako vzory aj v tomto mimoriadne smutnom aspekte ich prostredia – v neschopnosti udržiavať stabilné vzťahy.

Longfordova výskumná správa z roku 1972 venovaná pornografii prišla k analogickým záverom: „Sme presvedčení, že hodnoty a kritériá, ktoré pri naša rozhlasové a televízne vysielanie, nie sú nevyhnutne aj kritériami prijímanými väčšinou publika, ale skôr patria hlučnej menšine, ktorá často dokáže ovplyvniť masmédiá.“²⁸

Tieto privilegované skupiny schopné ovplyvňovať postoje verejnosti smerujú konzumentov k životným modelom, ktoré sú spočiatku pre väčšinu cudzie; postupne im ich však predsa vnucujú, ako to dokazujú posledné desaťročia našej histórie.

Pri tomto útoku na tradičné modely života najviac utrpela rodina. Stabilný a dlhotrvajúci sexuálny vzťah nahodávajú aj aktivity tých, ktorí tvrdia, že ho chcú posilniť. Názorným príkladom sú zošity vydávané na pokračovanie každý týždeň pod názvom *Harmónia – Encyklopédia o tom, ako zlepšovať lúboštné vzťahy*. O ich úspešnosti svedčí aj to, že už boli viackrát vydané. Ich pozitívne prijatie určite vyplýva z veľkej nevedomosti, ktorá panuje v tejto oblasti, ako aj z potreby rozprávať o sexe v rámci rodiny, kde má sex normálne miesto.

Ako však odpovedá na tieto potreby encyklopédia predávaná v stánkoch? „Milovanie je najdôležitejšou skúsenosťou dvojice“ – čítame v úvode prvého zošita a v tomto duchu oddeľuje manželskú

sexualitu od všetkých ostatných súvislostí a vzťahov manželského páru. Meradlom úspechu v manželstve je sexuálny súlad a posteľ, ktorá je stredobodom života a hlavným protagonistom encyklopédie, zaujíma privilegované miesto aj na fotografických záberoch.

A láska? Jej zmysel je celkom prekrútený: „Je súčasťou“ sexuálneho vzťahu namiesto toho, aby, naopak, sexuálny vzťah bol súčasťou manželskej lásky. Takto je láska redukovaná na sentiment, na „čarovný cit“. Dokonca sa nabáda vyslovovať slovo „milujem ťa“ iba vtedy, keď to v danom okamihu naozaj „pocitujú“. Telesná láska je vyvrcholením vzájomného vzťahu dvojice, takže okrem týchto okamihov nie je možné, podľa nich, hovoriť o opravdivej láske. My však vieme, že to, čo sa píše v *Harmónii*, je vzdialené realite: Bol som prítomný pri dvoch pôrodoch, keď sa narodili moje deti, a aj vtedy sme prežívali našu vzájomnú lásku, hoci sme si ju telesne neprejavovali.

Irónia a útek

Netreba sa čudovať, že pohrdanie manželstvom je stálou a rozhodujúcou súčasťou oficiálnej pornografie. Podľa nej je normálna iba taká sexuálna prax, ktorá nerešpektuje manželské zväzky zúčastnených osôb. Pornografické texty sa k manželstvu stavajú ako k mladíckemu omylu, ktorý treba skoro napraviť. Svoj postoj zdôvodňujú zbytočnosťou či nezmyselnosťou tohto zväzku alebo túžbou po emancipácii jedného či obidvoch manže-

lov, snahou ignorovať požiadavku vernosti, ktorú považujú priam za dusivú a obmedzujúcu. Veď sexuálna neuspokojenosť dáva každému právo na manželskú neveru. Načo teda vstupovať do manželstva? Zo zisťných dôvodov, čiže vtedy, keď toto spolužitie je spojené s nejakými výhodami.

Symbolickou postavou, ktorú pornografia ponúka ako protiklad manželskému životu, je Don Juan, ktorý vyhľadáva stále nové citové dobrodružstvá, aby tak dokazoval svoju potenciu a aby cez pohlavnosť presadzoval svoju osobnosť, ktorú v skutočnosti nie je schopný rozvinúť. V ňom čerpajú inšpiráciu tvrdé postoje mužov – často ich vidíme v reklamách –, ktorí „nikdy o nič neprosia“. Don Juan je vlastne nezrelým človekom, ktorý po dosiahnutí pohlavného uspokojenia stráca o túto osobu všetok záujem.

Ďalšou symbolickou postavou je Casanova, ktorý sa zamiluje do každej ženy, je schopný ju dobyť, avšak nedokáže sa k nej pripútať a musí ju opustiť. Často sa s ním stretávame aj v časopisoch a vo filmoch, ktoré sa oficiálne nepokladajú za pornografické. Je to muž neschopný žiť v nijakom zväzku, od ktorého nemožno žiadať, aby sa niekde nastalo usadil. S nenútenosťou, s akou vzťahy nadväzuje, s takou ich aj opúšťa, pretože „prirodzenosti sa nedá rozkázať“. Tento typ individua ustavične vyhľadáva zamilovanosť, avšak nie je schopný milovať, t. j. prehľbiť vzťah tým, že milovanú osobu naozaj prijme a bude ju poznávať.

Je to typ muža, ktorý sa ponúka čitateľovi starého *Playboya*, ako poznamenáva Cox vo svojej knihe *The Secular City* (Svetské mesto): „Happy

end je vždy spojený s náhodnou, ale uspokojujúcou sexuálnou skúsenosťou, z ktorej nevyplývajú nijaké záväzky. Imaginárne priateľky čitateľa *Playboya* – na rozdiel od žien, ktoré pozná v reálnom živote – poznajú svoju rolu, na nič si už nenárokujú a nepredstavujú nebezpečenstvo nejakých stálych komplikácií. Sú ako privesok, ktorý si možno kedykoľvek pripnúť alebo odopnúť.“²⁹

Playboy ponúkol mladému človeku v delikátnej fáze vstupovania do sveta dospelých totálnu predstavu o tom, že byť mužom znamená byť „samcom“. Globálny model správania založený na predstave úspešného muža je charakteristický pre tzv. luxusnú pornografiu, ktorá má ambície v tichosti vstupovať do domácností a ležať tam na stolíku pre časopisy. Jedno z nedávnych čísel časopisu *Playmen* sa napríklad vyznačuje pokrokárskym tónom – okázalo cituje učené výroky o homosexualite a od tohto námetu prejde potom k iným politickým a kultúrnym témam. Úvodný článok napísal jeden známy historik a zaoberá sa prezidentom Cossigom, ďalej prinášajú dlhý rozhovor s psychoanalytikom Musattim. Všetok tovar, ktorému robia reklamu, patrí do „extratriedy“: Alfa 75 a Volvo. Fotografie nahých postáv sprevádza reklama kadernického salónu, výrobcu bielizne či kožuchovej.

Ten istý štýl charakterizuje aj časopis *Excelsior*. Napríklad v jednom náhodne vybranom čísle prináša reportáž o tragédii v Kambodži s mnohými drastickými zábermi smrti a ihneď za tým nasleduje séria fotografií o „svadobnej noci“ a o nevyhnutných predmetoch s ňou spojených (topánky, kožušiny, pohovky, kufriky, vína). Tu sa odhaľuje pravá tvár konzumizmu, ktorý deformuje

skutočnosť, keď všetky tieto veci kladie na tú istú úroveň: kufrik filmovej hviezdy Nazareny Gabrielliovej a kambodžskí mŕtvi sú tu dve rovnako závažné správy.

Ty a ja

Niet sa čo čudovať, že v pornografickom časopise stráca smrť svoj význam. Konzumizmus ustavične vyvíja tlak na sféru sexuálnej aktivity, a práve preto neumožňuje, aby sa telesnosť rozvinula úplne, a každý takýto pokus stroskotáva pri stretnutí so skutočnosťou.

Nie je možné užívať sex a chápať ho tak, ako keby to isté telo nepodliehalo chorobám, bolestiam a smrti. Všetky tieto aspekty telesnosti, keď ich vnímame s otvorenými očami, odhaľujú postupne svoj vlastný zmysel spočívajúci v nasmerovaní telesnej existencie človeka na iný, hlbší rozmer, s ktorým sa telesnosť prirodzene spája, a to na vnútro ukryté za zovňajškom. Telesnosť človeka a jeho vnútro vytvárajú osobu a práve súčasťou tejto celej osoby je aj sexualita. Sexualitu nemožno stotožniť iba s fyzickými prejavmi sexuálnych vzťahov. Aj zasvätené osoby žijúce v panenstve prežívajú svojím spôsobom naplno svoju sexualitu napriek tomu, že neprejavujú sexuálnu aktivitu, keďže sexualita je podmienkou úplného rozvinutia telesnosti v súlade s Božím plánom. Keď človek prijme sexualitu rovnovážnym spôsobom, vtedy mu pomáha pri hľadaní významov a hodnôt, a eros, sila túžby, je postavený do služieb tohto hľadania.

■ Banalizácia sexu, jeho „samozrejmé“ užívanie kedykoľvek a s kýmkoľvek, je ponížením erosu, zradou sexu a telo zbavuje významu, pretože mu zne- možňuje autenticky a ľudsky zažiť vnútornú hodnotu jeho vonkajších prejavov. Bez tejto skúsenosti niet poznania, a teda niet ani múdrosti a pochopenia zmyslu vecí.

Sex vyžaduje – kvôli svojej logike –, aby bol osobný. Darovanie tela musí vychádzať z vnútra plného lásky. Nejestvuje nijaká všeobecná láska: možno milovať iba *tohto* muža a *túto* ženu. Láska je osobnou, výlučnou a neodvolateľnou voľbou, a teda láska môže jestvovať iba medzi manželmi.

Verejné vystavovanie vlastného tela a jeho ľahká dostupnosť sú, ako vidíme, v protiklade so sexom. To, čo manžel hovorí vlastným telom, hovorí iba svojej žene, a to je súčasťou ich tajného rozhovoru. A preto nielen muž a žena – každý sám osebe – sú ako ľudia čímsi jedinečným a neopakovateľným, ale aj spolu ako manželia sú čímsi neopakovateľným. Manželia, ktorí sa rozídu, prerušia rozhovor, ktorý už nikto viac nedokáže doviestť do konca.

Telo komunikuje nielen v pohlavnom živote, ale aj v bolesti, v chorobe, v smrti. Všetky tieto prejavy reči tela sú pre manželov zaujímavé, lebo nemilujú iba časť toho druhého, ale celú osobu. Preto si pri sobášnom obrade navzájom prisahajú, že si budú verní, že sa nikdy neopustia ani v šťastí, ani v nešťastí, ani v zdraví, ani v chorobe a že sa budú milovať a ctiť po všetky dni svojho života.

■ Skúsenosť hovorí, že manželia môžu vyťažiť lásku z každej chvíle, často aj v neočakávaných a tvr-

dých okamihoch života. Je to oveľa viac než akákoľvek ireálna predstava, ktorú ponúka konzumizmus. Jeden pre druhého sú dobrodružstvom a spolu sú strážcami skutočnosti.

LÁSKA JE...

„Čím sa tvoj milý odlišuje od každého milého...?“
pýtajú sa Jeruzalemcanky snúbenice vo *Veľpiesni*.

„...vyniká medzi desiatimi tisícami,“ odpovedala,
pretože zamilovaní sa zbadajú aj v zástupe. V ich
očiach je milovaný iný ako tí druhí, kým pre všet-
kých ostatných je jedným z mnohých.

Pravdu však majú zamilovaní, ktorí zmysel pre
realitu pociťujú oveľa prenikavejšie. Keby sa muž
podstatne nelíšil od ostatných, jeho existencia na
zemi by nemala nijaký dôvod. Tento dôvod však
jestvuje a je ukrytý v srdci ženy.

Už sama existencia ktoréhokoľvek muža zna-
mená, že nik nie je ako on.

Hypotéza

„Jedna moja priateľka sa rozhodla, že sa nevy-
dá,“ rozpráva mi Angela Pozziová. „Vtedy som za-
čala porovnávať svoju predstavu o živote s jej ži-
votom a prišla som k záveru, že bez manželstva by
som azda nedokázala žiť naplno. Avšak nikdy mi
ani na um nezišlo, žeby som sa mala vydať za
niektorého z chlapcov, ktorých som bežne stretá-
vala. Potom sa však objavil Nedo, a ja som bola
zrazu ochotná vydať sa za neho hneď na druhý

deň. Ved' bol celkom iný ako ostatní a taktiež bol iný ako ja, mal mimoriadny vkus, zaujímavé nápady a myšlienky, bol to skrátka *on*."

„Keď som stretol Angelu,“ hovorí Nedo, „prežíval som búrlivé obdobie. Stratil som vieru a vo svojom vnútri som mal – ako mnoho mladých – iba akýsi ideál krásy, ktorý som hľadal v umení, ale aj inde. Toto bola jediná dôležitá vec v stave totálneho zmätku, v ktorom som sa vtedy nachádzal. Ani z morálneho hľadiska som nemal nijaké istoty. Od ideálov a snenia som zrazu prešiel ku konfrontácii s realitou; keďže som sa zamiloval, v istom okamihu som začal uvažovať o sobáší, o našom spoločnom živote.

Myslím si, že naša láska nemala inú možnosť, iné riešenie. Keď človek s niekým nadväzuje vzťah, zvyčajne cíti, či je pevný alebo nie. U Angely som si nevedel predstaviť, že by sa náš príbeh mohol skončiť, že by nebol definitívny, a toto nás pútať k sebe.“

Nedo a Angela sú manželmi už dvadsaťpäť rokov a – tak ako ostatní manželia, ktorým ešte dáme slovo – sú stále do seba zamilovaní. Považujem ich za odborníkov, ktorí najprv vychádzali z istej hypotézy, pracovali na nej celý život, konfrontovali ju s mnohými inými a nakoniec došli k jej potvrdeniu. Títo manželia, ktorí vychádzali z prvej hypotézy svojej zamilovanosti, overovali si ju deň čo deň v okolnostiach a skúškach, s ktorými sa ich láska musela konfrontovať. O zamilovanosti je málo „napísaných kníh“, ale stretol som sa s mnohými „prežitými knihami“, ktorými som sa vážne zaoberal a ich autorov pokladám za naslovovzatých odborníkov v tejto oblasti.

Rozprávanie Angely a Neda napríklad už od prvých slov rúca bežne prijímané klišé, podľa ktorého sa zamilovanosť považuje za únik pred skutočnosťou, lebo keď sa niekto zamiluje, ako vieme zo skúsenosti, stráca svoju rovnováhu, v milovanom človeku vidí stredobod svojho života, a preto žije „mimo seba“ celkom zameraný na toho druhého. Panuje všeobecný názor, že tento stav je únikom pred realitou, s ktorou zamilovaný opäť nadviaže kontakt až potom, keď „ho to prejde“. Nedo však hovorí úplný opak, a to, že zamilovať sa znamená vstúpiť do reality: „Ja som vlastne nežil v realite predtým, keď som bol uzavretý do seba. Zamilovanosť ma priviedla ku konfrontácii s konkrétnym životom, pretože ma povzbudila k väčšiemu nasadeniu. Avšak ešte väčšou realitou bola žena, ktorú som miloval. Zamilovanosť bola pre mňa, podobne ako pre ňu, vstupom na neznámy terén a priviedla nás na cesty, na ktoré by sme predtým ani neboli pomysleli.“

Antické lásky

Francesco Alberoni vo svojej sociologickej analýze o zamilovanosti tvrdí, že v dejinách a v sociálnom živote môžeme pozorovať zvláštne javy, ktoré radikálne menia vzťahy medzi ľuďmi, v dôsledku čoho sa mení aj samotná kvalita života. Podľa Alberoniho ide o kolektívne hnutia, z ktorých vyrastajú náboženstvá ako kresťanstvo a islam, ale aj odborové a študentské hnutia: „V jestvujúcej sociálnej štruktúre hnutie rozdeľuje spojených a spája rozdeľených, aby vytvorilo nový kolektívny subjekt, nové

„my“, ktoré v prípade zamilovanosti tvorí dvojica milujúci – milovaný. Sily, ktoré pôsobia v oboch prípadoch, majú tú istú prudkosť a to isté určenie.“³⁰

Kto bol zamilovaný, ten vie: dvojica všetko prediskutuje, za pravdivé považuje iba to, čo sa im obidvom také javí, neuznáva nijaký zákon alebo konvenciu, ktorá by nezapadala do reality ich vzájomnej lásky. Oni sú „zákonodarcami“ nového sveta, ktorý sami budujú. Vari sa v Palestíne, ako to vyjadruje *Veľpieseň*, nenazývajú zamilovaní „kráľ“ a „kráľovná“? Zamilovanosť urobí z dvoch pastierov pánov sveta a oni sa stávajú tvorcami svojich vecí.

Zamilovanosť preniká do závrtných hĺbok ľudského vnútra, ktoré skúmali už naši antickí praotcovia Gréci, no aj Židia, a videli do nich veľmi dobre – azda aj preto, že sa im človek javil oveľa jednoduchší. Z tohto poznania vychádzali pri písaní príbehov, ktoré rozprávali o tom, čo sa v ľudskej duši ani po tisícročia nezmenilo. A práve z tých istých hĺbok čerpajú – hoci často povrchné a neusporiadane – sexuálne predstavy konzumizmu. Vracaj sa ku klasike, vytvorenej civilizáciou v priebehu tisícročí, nám pomáha lepšie chápať seba samých: na predstavy, ktoré sa nám dnes núkajú, sme takto lepšie pripravení, lepšie si uvedomujeme to, čo prežívame, sme obozretnejší a schopní kritickejšie všetko posudzovať.³¹

Príbeh Orfea, ktorý nasleduje svoju milú až do záhrobia, nám hovorí, aká prastará je túžba po tom, aby láska zvíťazila aj nad smrťou. A príbeh

Hypermnéstry ukazuje, že zamilovanie sa môže mať za následok pretrhnutie všetkých, aj tých najposvätnějších predchádzajúcich väzieb: kráľ Danaos podľa antickej povesti dal svojich päťdesiat dcér za ženy päťdesiatim synom Egypta, ktorý bol s ním vo vojne. Na otcov príkaz mali dcéry pozabíjať v spánku svojich manželov. Jediná Hypermnéstra zradila otca a svojho manžela Linkea nezabila: po prvýkrát sa porušila solidarita s rodičom, pretože jedna žena sa zamilovala. Keď je za to súdená, Hypermnéstra nachádza spojenkyňu v bohyni Afrodite: „Túžba lásky,“ komentuje antický rozprávač, „bola silnejšia.“³²

Nakoniec aj v židovskom kultúrnom kontexte môžeme nájsť smútok nad prerušením príbuzenských vzťahov, ako o tom svedčí snúbenica vo *Veľpiesni*:

„Synovia matky mojej zanevreli na mňa,
postavili ma strážiť (svoje) vinice,
nuž o vinicu svoju dbať som nemohla.“³³

Zamilovaní dnes prežívajú svoje spojenie ako totálne, kozmické, pretože sú jeden pre druhého všetkým. A nie je to len ich ilúzia, ale symbol univerzálneho zmierenia, po ktorom ľudstvo túži a ktoré sa bude musieť realizovať aj s ich prispením. Antickí autori to vnímali rovnako: pri prvej mýtickej svadbe slávenej na zemi, a to Kadma a Harmonie, sa obaja manželia vezú na koči ťahanom ryšom a levom, dvoma navzájom kontrastnými zvieratami. Ani rastliny rastúce v „zatvorenej záhrade“, ktorá vo *Veľpiesni* symbolizuje snúbenicu, nemôžu rásť v tej istej zemi. Záhrada je teda imagi-

nárna, predstavuje symbol, je vyjadrením túžby po mieste, kde všetky pekné veci rastú spolu, a ukazuje, že v jednote zaľúbencov sa nejakým spôsobom realizuje kozmické zmierenie.³⁴

Prečo rozprávame o staroveku? Pretože antická múdrosť sa stretáva so súčasnosťou práve v zamilovanom človeku, ktorý o sebe objavil, že nie je nijakým bezvýznamným kolieskom, ale osobou bohatou na históriu – zamilovanosť otvára dušu a robí ju schopnou porozumieť „hlavným postavám“ staroveku, „archetypom“ ľudskej lásky, pretože láska je v každom veku klasická.

A takto dievča, ktoré azda v škole nemalo veľké úspechy, otvorí Shakespeara a výborne rozumie syntax zamilovanej Júlie a takmer dopredu tuší vo svojom srdci jej vety, pretože ľudská duša je rovnaká. Na mene nezáleží, pretože v nej žije Hypermnéstra, Izolda, Beatrice..., skrátka, žije v nej Eva, o ktorej sa v knihe *Genezis* píše: „...po mužovi túžiť budeš...“

Stvorená pre mňa

Možno odsudzovať „idealizáciu“ milovanej osoby, ktorá je charakteristická pre počiatočnú fázu zaľúbenosti? Neskôr sa tento postoj, prirodzene, zreálni, ale v tomto štádiu, ako tvrdí Giulia Veroneseová vo svojej štúdii *Telesnosť a láska*, sa milovaná osoba cíti celkom prijatá, obdivovaná a azda prvýkrát ju nikto neposudzuje: „...milovaný sa cíti byť pochopený, ocenený a uznaný vo svojich kvalitách, povzbudený a priam šťastný. Tento pocit

šťastia uľahčí vzájomnú výmenu a tým *reciprocitu* tohto citu *zamilovanosti*, ktorý je *vyjadrením osobnej túžby človeka po druhej osobe*.“³⁵

Toto poznanie tvorí základný pevný bod a možno ho ďalej rozvíjať: „Z odstupu niekoľkých rokov,“ hovorí Alberto Friso, „mi zamilovanosť pripadá ako prorocké znamenie ukazujúce, aká bude musieť byť láska. Aj dnes si uvedomujem jej krásu a cítim, že bude trvať po celý život, pretože čaro, ktoré pocíti človek zadarmo v deň zamilovania sa, musí potom deň čo deň budovať vo vzťahu s partnerom.“ „Keď je človek zamilovaný,“ spomína Nedo Pozzi, „nemyslí na nič iné iba na svojho milého a na to, ako ho spraviť šťastným. Neskôr, časom, sa v našom vzťahu s Angelou vyskytli aj nečakané zvraty, dochádzalo k akémusi zápasu. Bolo nám i naďalej spolu dobre, ale objavili sme, že sme veľmi odlišní... Bol to vzťah nádherný a hrozne ťažký.“

V podstate možno povedať, že počiatočná otvorenosť, charakteristická pre obdobie zamilovania sa, má neskôr tendenciu uzatvárania sa a zamilovaný človek sa môže „vrátiť do seba“, opäť sa zaoberať sebou samým a svojimi vlastnými individuálnymi životnými plánmi. K tomu dochádza dosť často. „Stáva sa však aj to,“ hovorí Alberto Friso, „a bolo to tak aj v našom prípade, že na to, aby svoj vzťah zachovali a ho aj prehĺbili, sa zamilovaní rozhodnú, že im stojí za to prinášať pre to aj obeť. Jednota, ktorá bola spočiatku spontánna, sa neskôr dosahuje s námahou, pretože na to, aby sme stretli toho druhého, musíme vyjsť zo seba. Spomínam si, že v jedno nedeľné popoludnie – s Annou sme sa vtedy poznali iba krátko – sme sa chystali ísť spolu do kina. Medzi nami sa však

rozvinul rozhovor, kvôli ktorému sme sa zdržali v čakárni železničnej stanice až do večera. Prosťredie azda nebolo na to práve najvhodnejšie, ale cítili sme, že sa nám treba rozprávať. Takto sme objavili, že po každej priateľskej konfrontácii sme o niečo viac jedno.

Stručne povedané, skôr či neskôr sa začne namáhavé hľadanie a akási konfrontácia, do ktorej sa môže pustiť iba ten, komu zamilovanosť otvorila oči, takže tuší, čo to je život, čo to je krása jednoty medzi mužom a ženou, a zároveň prijíma skutočnosť, že už nič nemôže byť tak, ako bolo predtým, a je ochotný nasadiť svoj vlastný život pri budovaní tejto jednoty.“

Je to dobrodružstvo bohaté na dramatické zvraty: „Predtým, ako som poznala Alberta,“ rozpráva Anna Frisová, „bola som zamilovaná do iného chlapca. Boli sme veľmi mladí, spolu sme rástli a spolu sme prekonávali problémy, ktoré nás v živote stretávali. Ja som sa veľmi chcela angažovať v sociálnej oblasti, kým jeho celkom pohltili city, ktoré ku mne prechovával, takže už v ňom nebolo miesta pre to, aby sa otvoril druhým, aby sa otvoril ľudstvu. Náš vzťah ma jednoducho uspokojoval iba z citovej stránky, avšak nezodpovedal iným vysokým nárokom, ktoré som ako osoba pocítovala. Rozísť sa s ním bolo ťažko, ale nemohla som sa kvôli nemu ani zahrávať so svojou budúcnosťou. Potom som stretla Alberta... a skutočne hlboko som sa do neho zamilovala. Postupne som objavovala, že s ním môžem začať spoločný život, pretože naše ťažkosti vďaka vzájomnému chápaniu sa vždy skoro vyriešili, vždy sme vedeli nájsť spoločnú líniu, aj

v ťažkostiach rástla naša snaha zjednocovať dva spôsoby myslenia, dva odlišné spôsoby cítenia...“

Príčinou toho, že nie z každej zamilovanosti sa vytvorí trvalý vzťah, je aj to, že sa nespĺnili základné predpoklady: dvojica má byť súca pre spoločný život, ale takisto má aj veriť v tie isté ideály, alebo, ako vysvetľuje Danilo Zanzucchi, spolu sa učiť v ne veriť: „Hlboko som cítil, a tento pocit sa stával v rokoch mojej mladosti čoraz zreteľnejší, že som stvorený pre manželstvo. Dievčatá, ktoré som stretával, však nezodpovedali mojej predstave vytvoriť kresťanskú rodinu. Boli to teda roky zamilovávania sa, očakávania a hľadania. Keď som stretol Annamariu a keď som jej mohol prezradiť, čo som mal v duši, ihneď som vybadal, ako veľmi sme si blízki. Príťahovala ma tak fyzicky, ako aj duchovne, akoby bola pre mňa pripravená v plnom súlade so životným plánom, ktorý vo mne dozrel skôr, ako som ju poznal. Po dvoch dňoch som sa jej opýtal, či by sa nechcela za mňa vydať.“

„A ja som mu povedala áno,“ spomína Annamaria. „Žila som životom ako mnoho iných dievčat – absolvovala som univerzitu a venovala som sa svojim záujmom. A predsa stretnutie s Danilom znamenalo pre mňa otvorenie nových horizontov. Mala som dojem, že tento rodiaci sa vzťah je podmienkou na to, aby sa vo mne uskutočnilo čosi hlboké, aby som našla svoju vlastnú cestu. V tejto novej realite som potom urobila aj ďalší objav: Danilova láska a jeho ochota byť pre mňa darom istým spôsobom osvetľovali mnoho vecí, ktoré som sama o sebe nepoznala... Toto sa dialo aj neskôr a je to čosi, čo pokračuje a čo je vzájomné.“

Návrat

Tieto skúsenosti ukazujú, že budovanie takéhoto projektu nie je nevyhnutne spojené so stratou, pretože vytváranie páru nie je kompromisom, v ktorom sa každý niečoho zriekne. Svedčia o tom, že aj do prirodzenosti vecí a ľudských vzťahov sú vpísané tak smrť, ako aj zmŕtvychvstanie, čo zodpovedá túžbe Orfea, ktorý sa usiloval vytrhnúť svoju milovanú zo záhrobia. Problémom je nájsť kľúč, pomocou ktorého možno prejsť zo smrti do života, a veľkou zásluhou práve zamilovanosti je to, že ho ukazuje: kto zabudne na seba, kto žije „mimo seba“, a teda sa stráca a prijíma „smrť svojho ja“, je zjednotený s milovanou osobou, žije pre ňu a istým spôsobom „v nej“. V zamilovanosti je tento postoj vzájomný, a preto každý z dvojice je „oživovaný“ tým druhým: ani jeden zamilovaný necíti stratu, keď miluje, ba darovanie mu pripadá ako maximálny zisk.

Keď však aspoň jeden z dvojice nie je ochotný strácať a darovať, vzájomnosť sa stráca, zdá sa, že obaja umierajú bez toho, žeby jestvovalo nejaké východisko: už si nie sú milí, a to je peklo. Milovať znamená v tomto prípade zvíťaziť nad inštinktom, ktorý káže stiahnuť sa. Milovať znamená zostať „mimo seba“, v tme, čakajúc, že sa milovaná osoba vráti, aby boli obaja opäť spolu.

Smutné oči

Dievčatá dnes dospievajú skôr ako kedysi. O tom nás aspoň chcú presvedčiť mnohé reklamy, pre ktoré sú dospievajúce dievčence „hotovými ženami“.

Nájdu sa však aj ľudia, ktorí pochybujú o tom, žeby proces ich genitálneho a psychického dozrievania prebiehal rýchlejšie v súčasnosti než v minulosti. Napríklad Miriam de Senarclésová prichádza k záveru, že dospievajúce dievčatá navštevujúce jej gynekologickú ambulanciu zďaleka nezískali pokoj a vnútornú harmóniu honbou za pôžitkom a stratou panenstva. Lahko dostupné a prenáhlené sexuálne vzťahy nenapomáhajú rast, ale naopak môžu byť pre ne príčinou problémov a súžiení, s ktorými sa obracajú na gynekológa, žiadajú napríklad zavedenie špirály v pätnástich rokoch, alebo inšpirované literatúrou tejto doby prejavujú nesmierne nároky na sexuálne uspokojenie. Najhoršie je to, že sú takto vystavené „egoizmu neskúsených chlapcov, ktorí nie vždy dozrievajú rovnako ako ony“. „Je isté,“ pokračuje gynekologička, „že uvádzanie do sexuálneho života bez predchádzajúceho dvorenia zapríčiňuje u najcitlivejších typov depresie, ku ktorým sa iba zriedkakedy priznávajú.“³⁶

Nútenie k pohlavnosti urýchľuje sexuálny život a oddeľuje ho od lásky. Sexuálny konzumizmus má tendenciu ochudobňovať dospievajúceho chlapca o obdobie zamilovanosti a navádza ho na akoby „povinnú“ nedočkavosť a náhlivosť. Takto mladí ľudia ani nemajú kedy objavovať nádheru obdobia zamilovanosti, pretože ihneď zastaráva a je rovnaká ako všetko ostatné.

Čo to je za svet, ktorý zabíja zamilovaných? Keď chodíme po ulici, vidíme jeho obeť, sú to mladí ľudia so smutnými očami.

Nasmerovanie zamilovanosti na predčasnú sexuálnu aktivitu deformuje samotnú myšlienku lá-

sky. „Väčšina ľudí,“ píše Erich Fromm, „má seba a aj tých druhých skoro prečítaných. Ich intímny život je obmedzený predovšetkým na sexuálny kontakt.“³⁷

Pretože ich konzumizmus naučil hodnotiť predovšetkým obraz a najst' ďalej do vnútra osoby, mnohí (azda nie väčšina, ako hovorí Fromm) si myslia, že stretnúť sa znamená fyzicky sa spojiť. Keď zamilovanosť roznieti silnú príťažlivosť k partnerovi, najspontánnejšou odpoveďou sa takto stáva fyzické spojenie a láska sa stáva produktom takéhoto sexuálneho stretnutia.

Stručne povedané, láska sa chápe ako vlastnenie predmetu, ako na obmedzený čas dosiahnutá zhoda, ktorá v skutočnosti je zahrávaním sa s partnerom, pretože je zameraná na telo zredukované len na fyzický objekt, ktoré čoskoro už nemá čo ponúkať. V tomto bode sa láska stráca, pretože vyčerpala predmet svojho záujmu.

Psychoanalýza môže jednoznačne usvedčiť toto chápanie lásky ako falošné. Chápe ju ako „schopnosť“, ktorá je v nás reálne prítomná ako napríklad inteligencia, schopnosť, ktorá môže zakrpatieť, ak sa nevyužíva, ale ktorú možno rozvinúť, keď sa naučíme ju používať.

Láska, ako vysvetľuje Claudio Mina a Violetta Minová, ktorí sú povoláním psychológovia, „je schopnosťou, ktorá nás uvádza do intímneho spojenia s hodnotami obsiahnutými v realite a umožňuje nám v nich nachádzať radosť... Tak ako oko zachytáva elektromagnetické a ucho akustické vibrácie, tak v nás jestvuje aj schopnosť zachytávať jestvujúci hodnotový náboj.“³⁸

Hoci tu nehovoríme o duchovnom rozmere lásky, ktorý osvetľujú napríklad náboženstvá, a zostávame na pôde psychológie, ukazuje sa, že láska nie je podriadená nijakému osobitnému objektu, naopak, je postojom človeka otvoreného voči celej realite a neodmietajúceho žiadne hodnoty, ale rozlišujúceho medzi nimi tie, ktoré sú mu vlastné. Práve toto máme na mysli, keď hovoríme, že milujeme hudbu alebo prírodu... Nemôžem teda ani niekoho milovať a niekoho nie – alebo lepšie povedané – ak chcem, môžem to robiť, ale týmto spôsobom deformujem svoju schopnosť milovať, ktorá takto ostáva nerozvinutá.

Najbežnejšie je, že takmer každý človek nejakým spôsobom miluje niekoho, ale voči ostatným ostáva nedôverčivý. A zamilovanosť je práve preto výnimočnou a pozitívnou udalosťou, lebo prebúdzá našu schopnosť milovať a dáva nám pochopiť mimoriadnu krásu istej konkrétnej osoby. Túto príležitosť môžeme využiť na to, aby sme si uvedomili, že každá osoba si zaslúži byť milovaná, a to aj vtedy, keď ani my, ani nikto iný by sa do nej nikdy nezamiloval.

Ale ako sa stávame schopní milovať?

Zrelá sexualita

U dieťaťa je táto schopnosť, možno povedať, veľmi zredukovaná. Typickou formou detskej sexuality je autoerotizmus, ktorý je prejavom uzavretosti pred vonkajšou realitou. Dieťa sa teda usiluje samo opakovať pocity uspokojenia, ktoré už zakúsilo pri kontakte s matkou: napríklad cmúľa

si prst, aby si nahradilo pocit, ktorý mu predtým poskytol materský prsník. Ako vysvetľuje psychoanalýza, detská sexualita vo fantázii nachádza objekt, po ktorom dieťa túži, takže reálna prítomnosť tohto objektu už nie je potrebná. Je to samo dieťa, časť jeho tela, ktoré je objektom vlastnej sexuality. To ho robí sebestačným a „všemocným“, oslobodzuje sa od reality a istým častiam vlastného tela pripisuje význam objektu, po ktorom túži – prst sa teda stáva pre neho prsníkom.

„Je zrejmé, že ak má dieťa rásť a dozrievať,“ hovorí psychoanalytik Franco Fornari, „musí vyjsť zo svojho autoerotizmu a prísť do kontaktu s realitou. Musí sa naučiť objavovať pravý význam vecí, a nie im pripisovať významy podľa vlastných potrieb.“³⁹ Nakoniec sa musí naučiť byť otvorené a poznávať hodnoty rozvíjaním vlastnej schopnosti milovať.

Je to komplexný proces prebiehajúci po etapách. Zamilovanosť môže byť dôležitým momentom, pretože pomáha vyjsť zo seba a prísť do kontaktu s realitou druhého človeka, s ktorým – hocako idealizovaným – sa skôr či neskôr treba naučiť komunikovať.

Akým jazykom? Ak dvaja zamilovaní už mali predtým ako jednotlivci istú schopnosť milovať, budú sa učiť uznávať hodnoty svojho partnera, spolu ich nanovo objavovať a rozprávať o nich. V opačnom prípade budú používať predstavy ponúkané dominantnou konzumistickou kultúrou a ich jazyk nebude osobný, ale budú používať slová, ktoré im budú iní klásť do úst: Takto to robil Woody Allen v poviedke *Vyskúšaj si to, Sam*, keď sa usiloval zviazať Dianu Keatonovú podľa rád Hum-

phreyho Bogarta. Vo svojej neschopnosti prijímať hodnoty a objavovať osobnosť toho druhého sa skôr či neskôr opäť budú usilovať zmocniť sa objektu svojej túžby, zanechajú ťažký dialóg a upadnú do detskej sexuality, pri ktorej sa s partnerom stretávajú iba vo fantázii.

Ten, kto vie milovať, čiže kto sa vie otvoriť hodnotám druhého, v dialógu sa učí poznávať aj hodnoty vlastné a jeho slová sú originálne, keď hovorí: „Ja som to, kto ťa miluje.“

Je to nekonečnekrát overená skúsenosť, že ten, kto vie takto hovoriť a načúvať, nemusí sa utiekať k prejavom pohlavnosti, pretože vnútorne ho uspokojili iné spôsoby stretnutia s partnerom. Na druhej strane sexuálne dospelý človek nie je hnaný dychtivosťou po vlastnení. Okrem toho pohlavnosť je len jedným z prejavov, ku ktorému v istom bode dospejú zamilovaní, ale netýka sa iných typov vzťahov, na základe ktorých majú zamilovaní tak či tak cez lásku dospieť k zrelej sexualite: priateľstva, bratstva, otcovstva, spoluzodpovednosti.

Dychtivosť však zožiera toho, kto je neschopný otvoriť sa a vyjsť z detského sveta. Taký človek sa nevie ovládať a vzťah s druhým má pre neho podobu naliehavej potreby.

Plné srdce

Dospieť k zrelej sexualite znamená teda pochopiť realitu a žiť ju, uznať jej hodnoty a venovať sa tým, ktoré lepšie zodpovedajú nášmu bytiu.

Je rozšírený názor – a môžu mu podľahnúť aj tí, ktorí skúmajú zamilovanosť –, že ak sa majú part-

neri úplne venovať záležitostiam, ktoré sa ich ako dvojice hlboko dotýkajú, a vo svojom individuálnom živote sa prispôsobovať zmenám, ako to láskyplný partnerský vzťah vyžaduje, obaja sa musia zrieknuť vyšších osobných cieľov. Myslí sa tu nielen na niektoré prestížne aktivity, ale aj na riziko vnútorného ochudobnenia sa, akoby manželstvom človek strácal. Je to pravda?

„Keď som si uvedomila, že som sa do Carla zamilovala,“ hovorí Gianna Fumagalliová, taktiež patriaca do našej skupiny manželov „expertov“, „moje srdce už bolo plné. Mala som za sebou obdobie hľadania, keď po niekoľkých rokoch, počas ktorých som bola otvorená všetkému, som našla odpoveď: uverila som v Božiu lásku a túto svoju vieru som chcela realizovať konkrétnymi skutkami služby človeku. Položila som si otázku: bude môcť Carlo vstúpiť do môjho života bez toho, žeby došlo ku konfliktu s mojimi nedávno objavenými ideálmi? Mala som obavy, že sa budem musieť obmedzovať ani nie natoľko v aktivitách, čiže navonok, ale skôr vnútorne. Ja som sa definitívne rozhodla, že chcem odpovedať na Božiu lásku, a túto svoju voľbu som nemohla zradiť. Zároveň som však túžila aj po tom, aby sa nijako neochudobnil vzťah, ktorý má prerásť do manželstva.“

„Neskôr som to veľmi jednoducho pochopila: Aj keď som sa zhovárala s niekým, kto mal tieto ideály, zhodli sme sa, že každá vec v našom vnútri nachádza svoje miesto. Pochopila som, že je možné úplne sa darovať Bohu a ľudstvu, a vydať sa. Manželstvo a láska k vlastnému manželovi a k deťom nie sú prekážkami, ale podmienkami, v ktorých

možno uskutočniť toto radikálne darovanie sa, ktorého som sa nemohla zriecť.“

Skúsenosti, ako je táto, nám ukazujú, že sú aj osoby, u ktorých v priebehu ich formovania dozrieva schopnosť a rozhodnutie celkom sa oddať svojmu ideálu, pričom niektorí sa oženia či vydajú a iní zostanú slobodní. To, čo má hodnotu, je schopnosť vedieť sa darovať. Bez nej sa neuskutoční nijaký životný plán.

Zjednotení

Blížkosť, prítomnosť a fyzický kontakt zamilovaných nikdy neomrzia, pretože nijaký dotyk nie je iba fyzický prejav, ale je vždy aj prejavom vnútra a človek sa ním vyjadruje ako jeden celok, ako osoba. „Telesnosť,“ hovorí lekárka geriatrickeho Flavia Carettová, „je konkrétny spôsob, ktorým človek predstavuje celé bohatstvo svojho ľudského bytia. Telo vyjadruje človeka, interpretuje ho.“⁴⁰

Telo teda vyjadruje „kvalitu“ lásky, ktorá je vnútri. Postoj zamilovaných je vskutku poznamenaný pečatou vzájomnej voľby: už zďiaľky musí byť vidieť, že títo dvaja sa milujú výlučným spôsobom. Ich prejavy sú také charakteristické, že by bolo reálnou zradou už iba dívať sa tým istým spôsobom na niekoho iného. V dôsledku toho slová *milujem ťa* nevyjadrené navonok aj telesnosťou mohli by sa skoro stať ľžou alebo utrpením, pretože človek potrebuje seba vyjadriť celistvým a jednotným spôsobom. Vtedy, v priebehu zamilovanosti, sa vynára sexualita a ovplyvňuje spôsob bytia za-

milovaných. Túžba nevyhasína, ale vstupuje aj do hlbok vnútorného sveta. Celá osobnosť sa obracia k partnerovi a žiada si totálne uspokojenie, ktoré však nemôže poskytnúť nijaký telesný prejav partnera a ani pohlavný vzťah. Pohlavný vzťah ho môže poskytnúť iba vtedy, keď je prejavom totálneho darovania sa, čiže keď celá osoba vstupuje do túžobnej hry vlastného darovania sa.

Telesné prejavy a kontakty sú takto nabité neznámou intenzitou pre toho, kto nedáva celú svoju osobnosť do vzťahu k druhému. Čím silnejšie je medzi zamilovanými duchovné a intelektuálne puto, tým väčší „erotický“ dosah má každý pohyb a dotyk, čiže schopnosť vyjadriť túžbu a uspokojiť ju. Aby sa dalo vstúpiť do tejto reality spoločenstva a uspokojenia, nie je nevyhnutný sexuálny prejav. Aj ostatné telesné prejavy zamilovaných, ako je nežnosť, objatie, bozk, môžu byť vonkajšími prejavmi našej hlbokkej jednoty. Isté je, že mnohé bozky sú z viacerých aspektov už manželským prejavom, pretože majú všetky znaky prejavu lásky. Ktoré sú to však znaky?

„Ten, kto miluje,“ odpovedá Danilo Zanzucchi, „skôr či neskôr si uvedomí, že láska ‚ide ďalej‘. Ak je pravda, že duša sa uspokojí, keď hľadá na milovanú osobu, je takisto pravda aj to, že z tejto kontemplácie vzniká potreba ísť ďalej v zmysle ‚prehĺbenia‘ toho, čo sa kontemplovalo. Práve preto sa zamilovaní toľko rozprávajú, aby lepšie chápali jeden druhého. Preto sa začínajú zaujímať o veci, ktoré ich predtým nezaujímali, a spolu sa stávajú zvedavými. Všetko to, čo ich pohľad upriamuje smerom von, ale aj to, čo medzi nimi vytvára čosi nové, je tým tvorivým aspektom ich lásky, ktorý

súvisí so zjednocujúcim aspektom, teda so skutočnosťou, že láska ich nielen spája, ale aj uchováva, podporuje a obnovuje jednotu. Vo dvojici sa jednota a kreativita vzájomne posilňujú a každý prejav lásky má aj tieto dva znaky.“

Podobne možno charakterizovať aj sexuálny prejav lásky: To, že láska je spojená s túžbou, v očiach zamilovaných stačí na jeho schválenie. Nemôže však neobsahovať aj tvorivý aspekt, čiže možnosť plodenia. Naša túžba je plodná a táto skutočnosť ustavične otvára horizont, je dychom sexuality, je životom. Na druhej strane nielen pohlavný prejav, ale každý prejav lásky žitý s vedomím všetkých jeho aspektov je kompletný.

Ak v prvých chvíľach majú zamilovaní pocit, že sú oddelení od okolitého sveta a že vytvárajú novú a sebestačnú jednotku, svet sám osebe, postupne, ako spoznávajú jeden druhého, začínajú vychádzať na povrch ich vlastnosti a čoraz väčší význam nadobúdajú aj svety – neraz odlišné –, z ktorých pochádzajú a ktoré ich sformovali takými, akí sú.

Aby mohli žiť spolu, musia spochybníť tieto svety a akoby po tehlách rozobrať domy, odkiaľ pochádzajú, vziať si z nich to najlepšie a toto spojiť s tým novým, čo objavili, aby si vybudovali svoj vlastný dom. Dokážu si však vykopať hlboké základy a pokračovať až po strechu?

Musí dôjsť k okamihu, keď sa dvaja rozhodnú, že základy už majú a že sa môžu pustiť do budovania. Tu sa ich životy spoja a z tohto bodu už nebude návratu. Počas celého predchádzajúceho obdobia sa kedykoľvek mohli rozhodnúť, že sa rozídu, ale keď už dospeli k presvedčeniu, že ich láska má

trvať navždy, verejným sľubom ohlásia svetu, že sa zrodilo čosi nové. Slová *milujem* ťa zmenili zem.

Sú to stále tí istí zamilovaní, ale teraz sú aj manželmi, ktorí sa navzájom darovali jeden druhému. Po prekročení bodu, z ktorého niet návratu, sa práve pohlavný akt môže stať prejavom totálnej komunikácie. Je pre manželov typický, pretože je znakom totálneho spoločenstva. Ako by mohlo k nemu dôjsť skôr? Veď musí byť predsa úplný súlad medzi konaním zamilovaných a realitou, ktorú tvoria. Pohlavné spojenie je pre zamilovaného mimoriadna udalosť a netreba ho banalizovať, treba mu dať v živote správne miesto. „Zamilovaná dvojica si toho má veľa čo povedať,“ hovorí Annamaria Zanzucchiová. „Sexuálne vzťahy v čase zasnúbenia blokujú vzájomné spoznávanie sa vo všetkých ostatných aspektoch týkajúcich sa zamilovaných, ktorí chcú dospieť k spoločnému životu. Sexualita, ktorá je súčasťou zamilovanosti, musí harmonicky sprevádzať rast a poznávanie kompletných osobností.“

Sexuálny kontakt môže, pravda, viesť aj k narodeniu dieťaťa, ktoré potrebuje, aby sme my žili spolu. Náš vzťah však ešte nie je v bode, odkiaľ sa nedá cúvnuť. Bola by tu ešte možnosť používať ľahko dostupné antikoncepčné prostriedky, ktoré spoločnosť poskytuje. „Tieto prostriedky,“ vysvetľuje Danilo Zanzucchi, „však eliminujú plodiaci aspekt lásky vyjadrený v sexuálnom vzťahu. Ničia jednu hodnotu, a preto sú pomýlené. Bolo by absurdné umŕtvovať obsah lásky práve v jej najplnšom manželskom výraze.“

Rana

Častým problémom je, že vzťah zamilovanej dvojice dozreje do bodu, keď by mohli začať spoločný život, ale chýbajú im na to vhodné materiálne podmienky. Zapríčinené je to rozličnými sociálnymi faktormi, ktoré nezávisia od ich vôle. Podľa Annamarie Zanzucchiovej spoločnosť vytvára pre mladých rozpornú situáciu. „Na jednej strane silnou erotizáciou hromadných oznamovacích prostriedkov ich ženie k predčasným sexuálnym vzťahom, ale na druhej strane im bráni vo vytvorení stabilného vzťahu najmä tým, že im v dostatočnej miere neposkytuje byty a pracovné miesta. Silný sociálny tlak na používanie antikoncepčných prostriedkov a umelých potratov pomáha teda zakrývať neschopnosť a neochotu naozaj riešiť problémy. Antikoncepčné a abortívne prostriedky sú pre priemysel biznisom a celkom sa obchádzajú sociálne skutočnosti, ktoré sa teraz zamilovaným javia ako pomýlené a na ktoré predtým ani nemysleli.“

Čo robiť? Možno sa, samozrejme, vzdať, zohnúť chrbát. Toto „donucovanie k pohlavnosti“, ktoré je vlastne stimulom ku konzumnému sexu, tvorí prekážku k úplne prežívanej pohlavnosti, je ranou, ktorú spoločnosť uštedruje zamilovaným.

Tá však môže mať aj opačný účinok, pretože sa môže stať príležitosťou na uvedomenie si tých požiadaviek, ktoré spoločnosť nepomáha uspokojiť, ba dokonca im v tom kladie prekážky.

„Čo majú robiť mladí ľudia v takýchto podmienkach?“, pýta sa Gianna Fumagalliová. „Úprimne povedané, myslím si, že musia v sebe nájsť silu

a úplné sexuálne spojenie vyhradiť pre budúce manželstvo. Často som videla, že toto je okamihom, v ktorom sa mladí vo väčšej miere stávajú tvorcami svojho života a v ktorom sa intenzívnejšie usilujú prekonávať vonkajšie prekážky. Je to okamih budovania materiálnej bázy manželstva vlastnými rukami, ako aj s pomocou osôb, ktoré to s nami prežívajú. Na našej vlastnej skúsenosti môžeme potvrdiť, že prekonávanie vonkajších prekážok buduje aj vnútro, že spoločné utrpenie zjednocuje, a teda prináša uspokojenie podobne ako spoločná radosť, pretože aj toto je láska.“

„Týmto spôsobom,“ pokračuje Alberto Friso, „dostávajú mladí ľudia príležitosť na rast, na to, aby svoje dobrodružstvo pozdvihli na vyššiu úroveň: objavujú, že nie sú osamotení, ale že sú včlenení do spoločnosti v tom pozitívnom i negatívnom, čo ponúka, a oni zasa majú možnosť prinášať jej svoj významný osobný vklad aj tým, že vyriešia jeden z jej mnohých problémov, a to svoj. Takto na svojej vlastnej koži pocítia ťarchu ťažkostí a osvoja si mieru pre to, čo je spravodlivé a čo nespravodlivé, čo je a čo chýba. Každá generácia mala svoje problémy, ale takisto dokázala nájsť silu na ich prekonanie.“

Tento rozhovor je presným opakom sexuálneho konzumizmu a sociálneho nezájmu, ktorý vnucuje dominantná ideológia. Títo manželia hovoria, že takto sa im podarilo uchovať čaro svojej zamilovanosti. Pre nikoho to nie je ľahké, ale keď sa napriek všetkému na to odhodlajú, kvalita ich života bude vysoká.

Ktorému človeku hodno viac dôverovať: tomu, ktorý nás miluje, alebo tomu, ktorý nás nemiluje? Podľa odpovede zrelého Lysia mladému Faidrovi, ktorú spomína Platón vo svojich Dialógoch, je lepšie dôverovať tomu, kto nás nemiluje, pretože taký človek je múdry a schopný sa ovládať. Kto však miluje, ten stratil rozum. Pre Lysia milovať rovná sa bláznovstvu, ktoré neprináša nijaký úžitok.⁴¹

Faidros, ktorého táto odpoveď nepresvedčila, všetko vyrozpráva Sokratovi a spolu prichádzajú k záveru, ktorý dosvedčujú antickí učenci, že je „krajší božský ošial než ľudská rozumnosť“.⁴² A vskutku tomuto učí Sokrates svojich mladých priateľov: Keď sa niektorý z nich stretne s krásou a zamiluje si ju, v jeho vnútri sa zapáli zmysel pre to, čo je krásne, a on sa učí tú krásu hľadať všade, aj za pekným zovňajškom, ktorý ho na začiatku priťahoval k milovanej osobe.

Ak láska pokračuje, pokračuje aj toto vnútorné putovanie a zamilovaní stále hlbšie prenikajú do podstaty vecí, ktoré nie vždy sú viditeľné, ale ktoré naozaj jestvujú. „Kto miluje krásno a zúčastňuje sa na tomto ošiali,“ vysvetľuje Sokrates, „nazýva sa milovníkom.“⁴³ Ten, kto tento ošial spôsobuje, je Eros, boh lásky, ktorý v milujúcom človekovi roznecuje túžbu po stále novej krásе. Takto ten, kto

miluje, sa postupne dostáva stále hlbšie v poznávaní skutočnosti, pretože – ako hovorili antickí učenci – celú jeho bytosť prenikol boh Eros, čiže zjednocujúca sila lásky.⁴⁴

Odpustenie

Manželia teda pokračujú vo vzájomnom poznávaní sa po celý život. Pravda, na začiatku manželstva a v jeho prvých rokoch je tento aspekt oveľa výraznejší, pretože súvisí s udomácnením sa v novom vzťahu.

Platí to aj pre sexuálnu realitu: v poznávaní partnera sa treba mnoho učiť, poznávať jeho telesnosť, jeho spôsob darovania sa. A vyžaduje si to aj čas, kým manželia celkom zladia svoj intímny sexuálny život. Ťažkosti môžu vyplynúť z mylných očakávaní, s ktorými obaja vstupujú do spoločného života, z predstáv vnucovaných módou a konzumizmom, podľa ktorých sexualita je ľahkým a idylickým spôsobom vzájomnej komunikácie. Všetky tieto názory súčasná psychoanalýza jednoznačne odmieta.

Sex je naozaj súčasťou reči tela a ako pri každej reči aj pri ňom nie je vždy jednoduché autenticky sa vyjadriť. Určite je jednoduchšia povrchná sexuálna komunikácia vyhýbajúca sa vnútru osoby, podobne ako keď si dvaja vymenia pár zdvorilostných fráz. Takéto povrchné užívanie sexu je v príkrom kontraste s jeho významom a s jeho tendenciou strhávať celú osobnosť.

Riešenie sexuálnych ťažkostí musí teda vychádzať z rovnako hlbokého postoja. Ak sexuálne spo-

jenie neprinesie ihneď očakávané uspokojenie, láska nachádza svoje vyjadrenie v ďalších svojich výrazoch a pomáha hľadať sexuálne porozumenie: nespochybňujem svoju voľbu manželského partnera preto, že niečo nefunguje, ale opieram sa o toto rozhodnutie, aby fungovalo všetko ostatné. Aj na tomto poli budujeme to, čo nás spája, čo my ako manželia vieme a čomu nás nikto nemohol naučiť, pretože sme sa to naučili jeden od druhého.

„Myslím si, že láska dáva pravý rozmer pohlavnosti,“ hovorí Angela Pozziová. „Vďaka láske chceme byť pre druhého darom, máme o neho živý záujem, a to nás robí zodpovednejšími a dospelejšími. Najmä pre ženu to znamená zbaviť sa postoja podriadenosti a pasivity vo vzťahu k manželovi, keď sa môže stať, že sex neprežíva, ale ho iba trpne prijíma. Kto však miluje druhého, stáva sa zodpovednejším, nachádza seba samého. Kto sa vie darovať, ten sebou disponuje, a teda je slobodný.“

Dosiahnutie sexuálneho šťastia môže vo veľkej miere prispieť k celkovému manželskému súladu. Manželia nemusia čakať na chvíľu, kým sa ich vzťah stane dokonalým a bez najmenej chybičky, naopak sexuálne stretnutie sa môže stať chvíľou odpustenia a znovunájdenej jednoty, gestom, ktoré hovorí: „Ublížil som ti, ale viem, že ťa môžem ešte odprosiť a dať ti lásku.“ Odpúšťať si je dôležité. Aj Cesare Negrini – patriaci taktiež do našej skupiny odborníkov – mne a mojej manželke pred našou svadbou radil: „Pamätajte, že si treba odpúšťať vždy a ihneď. Nenechajte prejsť ani jeden negatívny okamih bez milosrdenstva.“ Moja žena si túto radu vyložila, prirodzene, veľmi svojrázne,

vždy, keď sa *ona* niečoho dopustí, príde ku mne a povie mi: „Odpúšťam ti.“

Láska a smrť

Sexuálny akt vykonaný s láskou nikdy nenecháva veci také, aké boli predtým. Aby naše *ja* uchránilo svoju vlastnú identitu, často sa inštinktívne stavia do obrannej pozície a neprestajne buduje psychologické bariéry. Tieto obranné systémy nášho *ja* majú počas sexuálneho stretnutia tendenciu „vypnúť sa“, ako tvrdia psychológovia Claudio Mina a Violetta Minová, a vyvolať takmer stav akéhosi „rozpustenia“ vlastného *ja*: keď sexuálna emócia ustúpi, *ja* znovu „zapína“ svoje obranné systémy, ktoré sa však pred partnerom aktivizujú len čiastočne. Týmto spôsobom môže sex postupne prinášať významné plody, a to v „dôslednom chápaní druhého ako súčasť vlastného *ja*; v pociťte, že nás spája jediná realita; že v partnerovi nevidíme cudzinca, pred ktorým máme byť na pozore, ale osobu, na ktorú sa môžeme slobodne a s dôverou spoľahnúť; v túžbe realizovať stále väčšiu jednotu citov a zámerov“.⁴⁵

Vďaka skúsenosti „splynutia“ s partnerom, skúsenosti, že sme prijímaní čímsi, čo je väčšie ako my, vynára sa aj myšlienka zmyslu smrti, ktorá je v našej hĺbke stále prítomná a ktorá sa objavuje najmä v súvislosti so sexom: ak sa ľudia prostredníctvom sexu reprodukovajú, je to preto, že skôr či neskôr zomrú. Z hľadiska ľudského druhu usilujúceho sa o prežitie sa osud jednotlivcov – čiže osôb, ktoré sa spájajú, aby plodili potomstvo – zdá

nepodstatný. Sex mi pripomína, či si to uvedomujem alebo nie, že tento môj fyzický život sa skončí a že presvedčenie o mojej jedinečnosti a neopakovateľnosti v oblasti reprodukcie zrejme neobstojí. Psychoanalytik Otto Rank, keď uvažoval o tomto jave, dospel k záveru, že sex takto vyvoláva základné existenčné otázky: „Kto som?... kam idem?...“⁴⁶

Toto vysvetľuje – podľa nášho názoru – melanchóliu a smútok alebo intenzívnu radosť, ktoré sú spojené so sexualitou: závisia od odpovedí, ktoré sme si na tieto otázky dali. „Cítim, že v láske sa vždy zomiera,“ hovorí Annamaria Zanzucchiová, „ale je to zomieranie radostné, pri ktorom človek žije v tom druhom, a pretože v ňom žije, je. Vo vzťahu medzi manželmi jestvuje súkolesie ich vzájomnej lásky. Lásky, ktorá znamená prijímať a byť prijímaný. Výlev lásky je taký intenzívny, že človek ani nerozoznáva chvíle, keď dáva a keď dostáva. Táto dynamika obsahuje aspekt utrpenia a smrti, ale ja to nevnímam ako utrpenie negatívne, ale pozitívne, ako budovanie vzťahu.“

„Pri manželskom styku,“ hovorí Gianna Fumagalliová, „som cítila, že už sebe nepatrím. Je to nová otvorenosť, zvláštna hĺbka lásky k svojmu partnerovi, do ktorej vstupuje aj materstvo. Je to láska, ktorá sa spaľuje. Je to vlastné vyhasínanie, nedisponovanie sebou samým, pretože som *darom*... Je to teda v istom zmysle slova „smrť“, ale nie je to negatívna vec, je to život.“ Anna Frisová hovorí: „Keď človek začína chápať dynamiku smrti, t. j. keď svoje bytie chápe ako dar, práve vtedy – cez anulovanie seba samého v láske – naozaj objaví plnosť sexuálneho vzťahu: dar lásky.“⁴⁷

Čiže existenciálna dráma, ktorú vyvolal sex, sa prekonáva láskou: pre toho, kto sa vie darovať, je láska naozaj silnejšia ako smrť.

Chalúpka a vesmír

Takéto chápanie lásky nie je izolované od ostatných okamihov manželského života: „Sexuálne spoločenstvo manželov,“ tvrdí Alberto Friso, „je späté s celým ich manželským životom, minulým i budúcim, s nespočetným množstvom okamihov, v ktorých láska má inými spôsobmi vytvárať ich spoločenstvo. Keď sme sa napríklad rozhodli, že budeme mať štyri deti, bolo mi jasné, že s tým budú spojené problémy, že sa budem musieť zriecť značnej časti svojich záujmov, štúdia, oddychu. Avšak tým, že sme dali život novému stvoreniu, zároveň sme cítili, že stojíme zoči-voči udalosti, ktorá nás presahuje. Cítil som, že sa zúčastňujem na procese stvorenia, a v tom som videl aj zmysel lásky: zomrieť, aby sa zrodil nový život.“

„Do manželstva sme si nepriniesli nijakú pohodlnú výbavu,“ vysvetľuje Anna Frisová, „život sme stále chápali ako záväzok a ako boj, pričom dôveru a nádej sme čerpali z nášho osobného spoločenstva. Táto skúsenosť nám pomáha otvárať sa ostatným, čiže deťom, ale aj okolitému svetu.“

„Túžba po jednote,“ pokračuje Alberto, „práve preto, že je absolútna, umožňuje pociťovať, že z tohto spojenia sa rodí pokračujúce dobrodružstvo, a to nielen v prehlbovaní vzájomného vzťahu, ale aj v otvorení sa dvojice skutočnosti. Občas to vyzerá, že sa naše srdcia uzatvárajú do svojej chalúpky,

ale nie je to tak, pretože láska ustavične rozširuje miery tejto chalúpky, takže sa stáva vesmírom.“

Už grécky Eros vedel, že láska medzi manželmi môže preniknúť celú bytosť a viesť ich každý deň k stále novým objavom života. Toto sa uskutočňuje vtedy, keď je láska medzi dvoma naozaj láskou, ktorá sa daruje. Spoločná cesta a spoločný rast nie sú bezbolestné a neraz narážajú na utrpenie, či už také, ktoré si zamilovaní spôsobujú navzájom, alebo ktoré prichádza zvonku a je zapríčinené ekonomickými a sociálnymi ťažkosťami či chorobami.

Veľa manželstiev sa pod tlakom týchto ťažkostí rúca. Stáva sa to napríklad párom, ktoré predtým – azda neprávom – označovali za romantické. V nich si každý spravil z partnera ideál nedotknuteľnej a od sveta vzdialenej dokonalosti a pritom sa sám cítil jej odrazom. Každý z dvojice má dojem, že je uspokojený, myslí si, že sa realizuje v tejto nejestvujúcej dokonalosti milovanej osoby. Tá však po čase môže napríklad stratiť mnoho zo svojej krásy, môže sa ukázať ako nesúca splniť úlohu osobného uspokojenia, na ktorú ju partner v duchu predurčil: realita sa nakoniec ukáže a idol padne zo svojho piedestálu. A vtedy ju partner odmietne a opúšťa, pretože to, na čom mu v skutočnosti záleží, je predstava o sebe samom, ktorej ten druhý bol odrazom a ktorá sa teraz rozsypala. Nešlo tu teda o ozajstné prijatie partnera, ale iba o jeho využitie na to, aby sami mohli hrať rolu, v ktorej sa dobre cítia, a spolu budovali predstavu o sebe, ktorá ich uspokojuje.

Vznikajú však aj iné ťažkosti. Časom sa osoba mení a stáva sa odlišnou od tej, do ktorej sme sa zamilovali. Ale do koho sme sa to v skutočnosti

zamilovali? Láska musí dokázať zachytiť intímnu realitu človeka, jeho podstatu, potom bude pretrvávajúť, aj keď vo formách predtým neznámych. Ako píše Viktor Frankl, „je realitou možného, ktoré láska dokáže vidieť“.⁴⁷

Aby sme milovali nejakú osobu, treba o nej vedieť to, že je strážkyňou tajomstva, ktoré ani sama nepozná, a milovať ju znamená prijať ju ako tajomstvo.

Labyrint

Skúsenosť každodenného života nám hovorí, že z lásky sa bežne prinášajú aj ťažké obete a s láskou sa riešia aj zdanlivo bezvýhodiskové situácie.

Odkiaľ pochádza táto sila? Môže sa to zdať čudné, pretože je veľmi rozšírená, ale jej vhodným menom je *hrdinstvo*.

Celé ľudské dejiny sú preniknuté ideou hrdinstva. Každý národ na svete si pripomína svojho hrdinu, ktorý reprezentuje hodnotu celej krajiny. Naši ľudia – chce povedať pomník okoloidúcim – sú schopní, ak je to potrebné, hocakého činu. Piesne a balady všetkých dôb rozprávajú o ľudovej potrebe spraviť hrdinu z pôvodcu hrdinského skutku – aj keď len náhodného. Myšlienka hrdinstva sa skrátka nepripisuje iba nejakým výnimočným osobnostiam, ale istým spôsobom ju pestuje v sebe každý, zapúšťa korene v pozitívnom zmysle vlastnej hodnoty a v hĺbke každého človeka oživuje „túžbu vyniknúť a byť *jedinečným* vo svete“. Ernest Becker vo svojej knihe *Odmietnutie smrti* zhrnul

výsledky rôznych výskumov o tejto téme a došiel k záveru, že „v hĺbke každého z nás pulzuje ašpirácia byť čímisi *jedinečným* v kozme, aj keď takáto ašpirácia sa často skrýva za menej náročnými požiadavkami“.⁴⁸

Narcizmus, ktorý živí náš zmysel pre hrdinstvo, obsahuje v podstate negatívny aspekt spočívajúci v tendencii vnucovať seba samého, človeka, ktorý je plný seba. Toto je typický postoj infantilnej sexuality. Narcizmus však obsahuje aj vznešený aspekt, z hľadiska ktorého vysoká predstava, ktorú má človek o sebe, ho pobáda, aby sa dával, aby sa obetoval pre čosi, čo stojí zato.

Jestvuje však čosi, pre čo sa oplatí prežiť život? Kto si kladie túto otázku, ten sa už oslobodil od logiky konzumizmu a je na ceste k zrelej sexualite, ktorá je schopná darovať sa. Staroveké báje nám ešte raz môžu v tomto poslúžiť ako usmerenie.

Teseus, krásny ako boh, je hrdinom sprevádzajúcim mladých Aténčanov, sedem chlapcov a sedem dievčat, ktorí musia byť obetovaní každých deväť rokov Minotaurovi. Táto obluda, človek s býčou hlavou, je strážcom labyrintu, pochybného podzemného kráľovstva, akejsi primitívnej formy pekla, z ktorého niet návratu.

Ariadna, dcéra knósskeho kráľa, sa zamiluje do hrdinu a daruje mu niť, aby sa pomocou nej mohol vrátiť z labyrintu. Teseus prenikne do tmy, zabije Minotaura a navíjajúc niť, ktorú pri vstupe odvíjal, nájde východ z bludiska. Bola to Ariadnina láska, ktorá umožnila Teseovi premôcť tmu spôsobom, na ktorý by sám nikdy nebol prišiel. Bola to láska, ktorá mu umožnila stať sa hrdinom v boji

s temnou stránkou života. Antická povest' nám hovorí, že v najťažších okamihoch života, keď chýba svetlo a keď sa zdá, že naše sily sú v koncoch, je to láska, ktorá nám poskytuje vodiacu niť a dovoľuje nám pohybovať sa v tme bez toho, žeby sme vedeli, kam nás nasledujúci krok zavedie, a pritom máme vždy istotu, že ak neopustíme niť lásky, dôjdeme k svetlu, dôjdeme k riešeniu problému.

Pravda na to, aby sme došli k svetlu, učí nás Teseus, treba podstúpiť riziko a vložiť svoj život do rúk iného človeka. Iba takto budeme schopní zdolať Minotaura, ktorý je v nás.

Je to táto radikálna forma hrdinstva, spoločne prežívaného hrdinstva, ktoré dáva svetlo pre riešenie hocakých ľudských problémov. Iba vzájomná láska, ktorá dokáže dať aj život, bude naďalej ukazovať cestu. Keď sa muž a žena milujú, labyrint je plný svetla.

Voda a víno

Slávenie spoločným jedlom je zaiste v srdci človeka zafixovaná predstava, veď ožívala vo všetkých veľkých tradičných kultúrach pri najvýznamnejších udalostiach.

Gréci si napríklad predstavovali hostinu, na ktorej sa v plnej harmónii stretávali bohovia s ľuďmi. Aj Židia si pripomínajú proroctvo o hostine na konci čias oplývajúcej hojnosťou jedla a vyberanými vínami, na ktorej všetci ľudia budú oslavovať víťazstvo nad zlom a nad smrťou.⁴⁹

Aj v prvopočiatkoch kresťanskej tradície je ústredným bodom svadobná hostina. Napríklad Je-

žiš viackrát prirovnáva nebeské kráľovstvo k hostine, na ktorej sú pozvaní tými vyvolenými, oni sa plní radosti tešia okolo ženicha a nevesty.⁵⁰

V týchto obrazoch má veľký symbolický význam víno. Znázorňuje hojnosť dobier, plnosť lásky a dôveru v druhého, ktorá umožňuje pokojné hodovanie. U Krista sa priamo stáva preliatou krvou, ktorá je znakom darovania sa milovaným osobám.

Víno skrátka pripomína mnoho realít, ktoré sú v človekovi hlboko uložené. Preto vyráža dych situácia, aká nastala na svadbe v Káne Galilejskej, kde zrazu „nemali vína“, iba vodu. Ono by to síce šlo aj bez vína, ale nebola by to už slávnosť.⁵¹

V Káne sa to – ako vieme – nakoniec skončilo dobre. Aj dnes nastávajú situácie, v ktorých sa minie víno, a takisto sa opakuje zázrak podobný tomu v Káne: „Keď som sa oženil,“ rozpráva Alberto Friso, „vedel som, že sa žením z lásky.“

„Je pravda, že mojím životným partnerom sa stávalo dievča, ktoré milovať bolo veľmi vábivé. Ja som sa však veľmi chcel aj darovať a navyše obetovať niektoré svoje možnosti, o ktoré som v manželstve prišiel, napr. ekonomické, kultúrne, priateľské... Pretože u Anny som sa daroval realite, ktorá – ako som cítil – ma presahovala. Po spoločne prežitých rokoch musím povedať, že som sa nemýlil, pretože práve vďaka nášmu vzťahu môžem teraz rozprávať o láske. Je však pravda, že túto lásku pomáhal udržiavať a posilňovať objav, ktorý sme v istej chvíli nášho života urobili – objav zdroja tejto lásky...“

„Svedectvo niektorých kresťanov,“ pokračuje Anna, „nám ukázalo, že láska pochádza od Boha a že milovať sa tak, ako miluje Boh, je čosi neporovna-

teľne väčšie ako to, čo sme dovtedy poznali. Naučili sme sa na láske s radosťou prijímať aj jej temné a bolestné stránky, pretože Boh, keď sa vtelil, vzal sa seba všetky jej podoby. Keď človek vyslovuje tieto slová, zdá sa, akoby nehovoril nič nové; ale len si predstav, čo to znamená, keď si uvedomíš, že napríklad nevieš milovať, a preto sa tvoje manželstvo zmieta, alebo keď vidíš, že nie si tým darom, ktorým by si chcel byť, alebo že tvoja túžba milovať je oveľa väčšia ako láska, ktorú dostávaš. Každé, aj to najmenšie zlyhanie akoby zasypávalo pieskom tvoj žiarivý ideál. Viera v Božiu lásku ťa však učí skúsenosti, že za každou tmou je svetlo, že za každou ťažkosťou sa skrýva riešenie. Chce sa mi priam vysloviť slová, že by bolo smutné, keby bolo všetko ľahké. Keď sa svetlo vráti až po tom, keď pre to niečo vytrpíš, keď riešenie nájdeš až po období tápania, vtedy je tvoja radosť úplná a hlboká, pretože si za ňu zaplatil zo svojho.“

„Po istom čase,“ pokračuje Alberto, „pochopíš túto logiku lásky a tvoje srdce sa teší aj vtedy, keď prídu ťažkosti, pretože už ich nevidíš iba ako čosi negatívne samo osebe, ale ako prostriedok, ktorý môže pomôcť ešte viac sa navzájom milovať a ktorý pomôže spoznať svoju a jej novú tvár.“

Dvojica si čoskoro uvedomí – ak je ochotná darovať sa –, že horizonty lásky siahajú oveľa ďalej, než im ich počiatočný romantický pohľad odhaľoval. Láska, ktorou vyštartovali do života, akoby nepočítala aj s určitými tvrdými momentmi, ako je bolesť, choroba, smrť. Ved' kto by ich bol schopný vysvetliť?

Spomedzi mnohých zjavov pokúšajúcich sa vysvetliť tieto momenty mimoriadne obsažné rieše-

nie ponúka Kristus. Aj tomu, kto neverí, ale skúma jeho život, musí ho vidieť ako človeka, ktorý prešiel cez všetky spôsoby darovania sa až po sebazničenie: poznal oslavu, svetlo a zdravie, ale aj odmietnutie, zradu, opustenosť, otázku bez odpovede. Ak by sa jeho príbeh bol skončil smrťou, Ježiš by sa bol stal vzorom všetkého toho, čo vyhasína.⁵²

Niektoré skúsenosti manželov ukazujú, že kto miluje, vie, že po sebazničení prichádza znovuzrodenie – podobne ako semeno, ktoré zhnije a odumrie preto, aby dalo život rastline. Toto je Kristus ako vzor, ktorý zomiera a vstáva z mŕtvych; on nám prezrádza čosi z toho, čo je pre náš život podstatné.

Povolanie

„U nás,“ hovorí Nedo Pozzi, „po dvoch rokoch manželstva akoby medzi nami vyrástol múr. Túžili sme po čomsi nekonečnom, ale namiesto toho sme sa v našom vzťahu cítili veľmi stiesnene, pretože nás nikto nenaučil milovať. Prišli sme k záveru, že bude najlepšie, keď sa rozídeme. Potom som však spoznal ľudí, ktorí milovali tak, ako som ešte nikdy nevidel, a to mi otvorilo oči, to mi ukázalo, že aj príroda sa riadi zákonom lásky, že v nej všetko je darom: život i smrť pre druhého. A aj ja som sa rozhodol milovať takýmto spôsobom: začal som Anne slúžiť, zabúdajúc pritom na seba, a bez toho, žeby som za to niečo čakal. To stačilo, aby aj ona objavila takúto lásku. Zdalo sa mi, že toto je Láska s veľkým L i s malým l, pretože láska je iba

jedna, má iba jeden prameň, a tým je Boh. On volá práve *mňa*. Toto ma vyvádza z miery. Kládol som si otázku: čo mám robiť? Odpoveďou mi bolo naše manželstvo, a Boh ho znovu oživil, vrátil mi ho úplne obnovené. Zdalo sa mi, že odpoveď spočíva v tom, aby som bol darom pre Angelu a pre deti.“

Angela: „Cez Nedovu skúsenosť som tieto veci pochopila aj ja, aj keď nie okamžite, ale po vnútornom zápase, ktorý trval desať rokov. Zčať odznovu, ako sme to urobili my, nie je čosi, čo sa urobí raz a navždy, ale je to stále požiadavka. Ak si sa vrhol do tohto dobrodružstva lásky, časom sa tvoj pohľad zjemní a tvoja ľudskosť sa ti ukáže taká, aká je: vo svojej bohatosti, ale aj obmedzenosti. V niektorých chvíľach vidíš, koľko nelásky je v tebe. A práve táto skúsenosť môže byť pre teba se-mienkom: ty ponúkneš vodu a ak aj druhý spraví to isté, vzájomná láska ju premení na víno.“

„Keď som mala dvadsať rokov,“ spomína Anna Frisová, „bola som si vedomá toho, že naplno prežívam našu vzájomnú lásku. Ak by mi bol vtedy niekto povedal, že to je málo oproti tomu, čo budem prežívať po dvadsiatich rokoch, nebola by som mu uverila, aj keď sama predstava stále rastúcej lásky by bola pre mňa veľmi príťažlivá. Dnes môžem povedať, že táto možnosť je pravdivá.“

Títo manželia sú aj po toľkých rokoch stále zamilovaní, ale nie preto, žeby boli pripútaní k čomu-si, čo cítili na začiatku, ale preto, že sa znovu zamilovali a boli pritom verní tajomstvu smrti a zmŕtvychvstania, ktoré nám život deň čo deň prináša. Smrť a zmŕtvychvstanie sú pre veriaceho i neveriaceho kategóriami, ktoré splodila naša civilizácia preto, aby rozumela životu.

Týmto paradoxným spôsobom sa kresťanstvo stáva pre zamilovaných čímsi veľmi racionálnym, pretože je založené na bláznovstve, ktoré oni poznajú veľmi dobre, a to – že láska je silnejšia ako smrť. Kto miluje, hovoril Lysias mladému Faidrovi, má toto bláznovstvo v sebe, čiže má túto vieru a nádej, ktoré kresťanstvo úplne a uvedomelo prijíma a ktoré patria tým, čo milujú. Prijat skutočnosť, že láska je silnejšia než smrť, sa bezpochyby zdá nemožné. Zamilovaní sú však slávni práve preto, že odmietajú dôkazy: oni vidia iné veci. Ba čo viac: ten, kto videl narodenie syna, vie, že aj na tomto svete je možné všetko.

Cesta pre dvoch

Toto premenenie vody na víno sa začína práve v manželstve kresťanov. Sú manželmi ako všetci ostatní, ale „v Pánovi“. Svätý Pavol okrem toho povedal, že láska manželov je taká istá ako Kristova, a keď o nej hovorí, používa termín *agapé*, čím poukazuje na typickú kresťanskú lásku, lásku svätú, čerpajúcu priamo z prameňa. Manželská láska sa neredukuje na priateľstvo alebo túžbu,⁵³ aj keď ich obe obsahuje. Ak chceme opísať darovanie seba, ku ktorému sú manželia povolaní, treba sa dívať na Kristovo darovanie sa a čerpať slová z tejto závratnej hĺbky, o ktorej svätý Pavol zvolal: „Toto tajomstvo je veľké...“⁵⁴

Toto „veľké tajomstvo“, ktoré je súčasťou Božieho života, sa manželom odovzdáva postupne v jednotlivých okamihoch manželského života. „Dobre

sa pamätám,“ hovorí Gianna Fumagalliová, „na deň, keď som sa vydávala. Veľmi silno som v sebe pocitovala Božiu prítomnosť. Bol to vlastne rozhovor, v ktorom som mu povedala svoje áno. Bol to krásny deň, na ktorý som vo svojej zamilovanosti tak túžobne čakala. Vydávala som sa za Carla, ktorého som vrúcne milovala. Tieto dve lásky som nezamieňala, ale keď som hovorila áno Carlovi, hovorila som áno aj Ježišovi, ktorý nám obojmu rozumel‘.

Vrátim sa teraz približne o desať rokov späť. Je večer a chystám sa vstúpiť do kostola. Pre mňa i pre moju rodinu je to veľmi pekné obdobie, v ktorom prežívame radosť z dávania, z toho, že žijeme a že sme užitoční. Pri bráne na okamih zastanem. Uvedomujem si, že do kostola vchádzam ‚bohatá‘, plná toľkých krásnych vecí, ktoré som všetky pokladala za Boží dar. Daruj ich Ježišovi, povedala som si, a nepleť si jeho dary s ním samým, pretože On – Darca je oveľa dôležitejší. A takto som sa cítila oveľa slobodnejšia a bližšia Bohu, oveľa schopnejšia milovať svojich blízkych.

Tretí moment: po istom čase sa nachádzam vo veľmi ťažkej situácii, v ktorej si pripadám zbytočná a nikomu neužitočná. Je to jedna z tých chvíľ, v ktorej človek nedokáže dávať a cíti, že druhého raní, že namiesto pomoci mu iba jatrí ranu. Je to okamih hlbokkej samoty, keď je človek akoby ponechaný na seba. A práve vtedy som vo svojom srdci objavila čosi oveľa väčšie, bolo to objavenie lásky presahujúcej všetko. Bola to dovtedy neznáma miera lásky – oveľa viac zakorenená vo večnosti.“

Príchuf večnosti

Túžba po večnosti, ktorá sa naplňa tým viac, čím viac človek miluje, je pre človeka prirodzená. Prejavuje sa aj na začiatku vo vzťahu muža a ženy. Zamilovaní si uvedomujú zmysel pre večnosť, cítia, že ich *áno* je navždy, pretože je to *áno* láske: manželské puto pomínie, ale láska, ktorá k nemu viedla a ktorá ho presahuje, nepomínie.

Z toho, čo títo kresťanskí manželia hovoria, jasne vyplýva, že áno vyslovujú svojmu partnerovi, ale súčasne aj Bohu. Je to áno definitívne, pretože je súhlasom s Božím plánom, ktorý sa realizuje v manželstve.

„Ak láska medzi manželmi,“ tvrdí Danilo Zanucchi, „dosiahne Ježišovu mieru, to jest mieru darovania života, vtedy je medzi nimi, ako to sľúbil, on sám. A každodenné dávanie života je práve to, čo manželský zväzok prirodzene vyžaduje, a to tisícokrakým spôsobom: žiť v Kristovej prítomnosti môže byť teda ‚prirodzeným‘ stavom.“

„Prirodzeným“ preto, lebo pre kresťanov prirodzenosť života ozdravil Kristus, ktorý daroval seba samého. Preto aj každodenné vzájomné darovanie vo všetkých malých i veľkých okamihoch manželskej lásky vtlača kresťanskému manželstvu pečať spásy, vytvára z neho miesto šťastia, ktoré je predzvestou a ohlasovaním zmiereného a zjednoteného sveta, o ktorom si všetci zamilovaní na začiatku svojho dobrodružstva myslia, že pre nich už nastal. Každé manželstvo sa teda môže stať akoby záhradou spomínanou vo *Vel'piesni*, kde sa spolu skvejú kvety, ktoré nemohli rásť v tej istej zemi.

Láska medzi manželmi s Ježišom uprostred prívádza muža a ženu spolu s deťmi, ktorým dajú život, na tú úroveň, po ktorej každý túži. Keby láska medzi nimi nedokázala pojať Božiu prítomnosť, čiže ak by sa nemohla plne realizovať, museli by sme z toho vyvodit' záver, že muž a žena sú nešťastné osoby, pretože spontánne túžia po čomsi oveľa vyššom, než im môže život dať, a veľký sľub zamilovaných by nebolo možné nikdy dodržať.

Keďže však okolo seba stretávame aj šťastných manželov, znamená to, že uprostred nich môže byť prítomná Láska: Boh dodrží to, čo človeku sľúbi, podobne ako otec, ktorý pomáha dieťaťu vyskočiť a dosiahnuť to, na čo by samo nikdy nestačilo. Kto miluje, má na svojej strane Boha a vlastne nemusí to ani vedieť. V takej situácii boli aj novomanželia na svadbe v Káne Galilejskej, ktorí azda počas celej hostiny nevedeli, odkiaľ je to dobré víno. V dome plnom tejto lásky sa voda vždy premieňa na víno.

POZNÁMKY

1. kapitola. Zradený sex

¹ Lazarillo de Tormes. Torino 1972.

² O hlade a vo všeobecnosti o materiálnej biede neskorého stredoveku píše Piero Camporesi v týchto prácach: *Il paese della fame*. Bologna 1978; *Il pane selvaggio*. Bologna 1980; *Il libro dei vagabondi*. Teseo Pini: „*Speculum cerretanorum*“. Raffaele Friaroro: „*Il vagabondo*“. Torino 1980.

³ PACKARD, V: *The Hidden Persuaders*. New York 1957; tal. preklad *I persuasori occulti*. Torino 1980, s. 20-22.

⁴ Tamže, s.17-18.

⁵ Tamže, s. 52.

⁶ Jedna zo slávnych viet Ernesta Dichtera, ktorú spomína Packard (c. d. s. 61), znie: „Jedna z hlavných úloh tvorcov reklamy v tomto konflikte medzi užívaním a pocitom viny spočíva ani nie tak v predávaní výrobku, ako v poskytnutí morálneho zdôvodnenia na to, aby mohli užívať bez pocitu viny.“ Tomuto princípu sa podriaďujú všetky reklamné informácie, ktoré – prezentujúc nadbytočný výrobok – otvorene alebo v skrytosti hlásajú: „Pracoval si, a teda si si to zaslúžil.“

⁷ MCLUHAN, M.: *The Mechanical Bride*. Folklore of Industrial Man. New York 1951; tal. preklad *La sposa meccanica*. Il folclore dell' uomo industriale. Milano 1984, s. 29.

⁸ MCLUHAN, M.: *Understanding Media*. New York 1964. Kým sociologických a psychologických výskumov na túto tému je veľa, v posledných rokoch sa neobjavila nijaká štúdia, ktorá by z filozofického a najmä filozoficko-morálneho hľadiska skúmala problem morálnej nečinnosti (inercie), problém masmédií, ktoré v synergii s konzumizmom vedú človeka k pasivite a nezáujmu. Preto treba vychádzať z analýz situacionistov zo začiatku šesťdesiatych rokov s ich kontestatívnymi formuláciami o „diváckej spoločnosti“.

⁹ KAPFERER, J. N.: Les chemins de la persuasion. Le mode d'influence des media et de la publicité sur les comportements. Paris 1978; tal. preklad Le vie della persuasione. L'influenza dei media e della pubblicità sul comportamento. Torino 1982, s. 366.

¹⁰ KINSEY, A. – POMEROY, W. – MARTIN, C. E.: Sexual Behaviour in the Human Male. Philadelphia 1948. „Lady sa prelomili“ a odvtedy až podnes sa bez prerušenia objavujú práce tohto typu, rozličnej vedeckej hodnoty, pričom charakteristická pre nich je absencia etických otázok. Zdá sa, že paradoxne práve ona podnietila zmenu sociálnej etiky, ktorá umožnila maximálne rozšírenie sexuálneho konzumizmu.

¹¹ SIEGMUND, G.: Die Natur der menschlichen Sexualität. Würzburg 1973; tal. preklad La natura della sessualità umana. Problemi e valutazioni di psicologia morale. Torino 1976, s. 11.

¹² MCLUHAN, M.: La sposa meccanica. Il folklore dell'uomo industriale. Milano 1984, s. 99.

¹³ SIEGMUND G.: La natura della sessualità umana. Problemi e valutazioni di psicologia morale. Torino 1976, s. 13.

¹⁴ Vance Packard spracoval štúdiu o zmene mentality a sexuálneho správania v Spojených štátoch v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch, ktorá objasňuje mnohé stránky zmeny transformácie morálnej orientácie: The Sexual Wilderness. The Contemporary Upheaval in Male-Female Relationships. New York 1968.

¹⁵ CAMPANINI, G.: Pudore. In Dizionario enciclopedico di teologia morale (Ecyklopedický slovník morálnej teológie). Roma 1976, s. 863-870. B. Häring píše: „Cudnosť možno porovnať so svedomím, s ktorým je úzko spätá, pretože cudnosť i svedomie smerujú k sebazáchove...“ (La legge di Cristo, 3 voll, Brescia 1964, s. 320). Max Scheler píše: „Cudnosť sa dá vysvetliť iba osobným, individuálnym svedomím, ktoré uznáva hodnoty. Cudnosť je emotívnou reakciou, keď človek upriamuje pozornosť na nižšie hodnoty. Takáto reakcia je správaná túžbou človeka po uznaní jeho vyšších hodnôt“ (La pudeur. Paris 1928, s. 36-37).

¹⁶ HÄRING, B.: Sessualità. In: Dizionario enciclopedico di teologia morale. Roma 1976, s. 997.

¹⁷ Nejde tu o nejakú zmenu kurzu v teológii vyvolanú vedeckým pokrokom, ale o jej vnútorné dozrievanie, o vyváženejšie pochopenie sexuality v rámci kresťanstva, ktoré

je zrejme od Tridentského koncilu a spočíva v aplikácii aj na sexuálnu realitu idey, že milosť *zdokonaľuje, ale neruší* prirodzenú realitu (Denzinger-Schönmetzer, 1799).

¹⁸ KAPLAN, H. S.: Making Sense of Sex. The New Facts about Sex and Love for Young People; tal. preklad Dare un senso al sesso. Nuovi fatti e nuove idee per i giovani. Milano 1982, s. 194 a 196.

2. kapitola. Plagátová milenka

¹⁹ Tieto predstavy sa nepretržite opakujú v celom Sadovom diele.

²⁰ FABRIS, S. – DAVIS, R.: Il mito del sesso. Rapporto sul comportamento sessuale degli Italiani. Milano 1978.

Treba povedať, že čísla o rozšírení pornografického materiálu si možno iba ťažko overiť, a aj keby boli presné, nevystihovali by skutočnosť. Množstvo predávaného materiálu je zaiste iné v jednotlivých štvrtiach toho istého mesta a rozhoduje aj rôznyi vek a sociálny stav kupujúcich. Okrem toho jestvuje ilegálna distribúcia nepredaného pornografického materiálu, v dôsledku čoho nie je o nej nijaká evidencia.

Čierny trh dominuje aj v sektore videokaziet, ktorý začal prevltať najmä v posledných rokoch. Na ne sa orientuje mnoho konzumentov. Keď sme si chceli vytvoriť predstavu o tomto fenoméne, vzhľadom na nedostupnosť údajov sme museli obísť niekoľko stánkov v rôznych mestách a rozprávať sa s ľuďmi. Tento prieskum bol ozajstnou sondou do sveta cynizmu a zaslúžil by si osobitnú kapitolu. Tu sa obmedzíme iba na záver: Pornografia je priemyslom a ako každý priemysel aj ona je včlenená do súkolesia záujmov a protekcií, ktoré ju chránia pred každým útokom. Zdá sa, že zatiaľ jediný spôsob, ako ho zlomiť, je proste pornografiu ignorovať.

O veľkom vplyve výrobcov pornografie aj na najvyššie miesta svedčí prieskum parlamentných komisií v USA. Píšu o ňom H. J. Eysenck a D. K. Nias v knihe Sex, Violence and the Media. London 1978; tal. preklad Sesso, violenza e media. Roma 1985. Nemôžeme súhlasiť s názormi M. J. Goldsteina, H. S. Kanta a J. J. Hartmana v knihe Pornography and Sexual Deviance. London 1973; tal. preklad Pornografia e comportamento sessuale deviante. Milano 1978, ktorí spo-

lupracovali s parlamentnou komisiou zaoberajúcou sa obscé-
nosťou a pornografiou v roku 1967 a prišli k záveru, že
neumožno dokázať nebezpečenstvo pornografie.

S. Fabris a R. Davis, autori uvedeného talianskeho
prieskumu, vo svojej knihe z rôznych hľadísk kritizujú
pornografiu, avšak podľa nich jej zásluha spočíva v nabúrání
náboženských predstáv o sexe. Z knihy môžeme pre nás vyu-
žiť iba údaje o rozšírení pornografického materiálu.

²¹ SURACE, S.: I padroni della pornografia e il delitto
Pecorelli. Roma 1979.

²² Zaujímavé témy v Sexual States of Mind od D. Meltzera;
tal. preklad Roma 1975, najme sekcia B druhej časti:
„Psicopatologia sessuale“.

²³ EYSENCK, H. J. – NIAS, D. K.: Sex, Violence and the
Media. London 1978; tal. preklad Roma 1985.

²⁴ PACKARD, V.: Il sesso selvaggio. I rapporti sessuali
oggi. Torino 1970, s. 45.

²⁵ RUSSEL, D.: The Politics of Rape; tal. preklad La politica
dello stupro. Roma 1976, s. 84.

²⁶ SYMONS, D.: The Evolution of Human Sexuality. New
York 1979.

²⁷ RUSSEL, D.: La politica dello stupro. Roma 1976, s. 88.

²⁸ Pornography: The Longford Report. London 1972; tal.
preklad Il „Rapporto Longford“ sulla pornografia. Milano 1978,
s. 90.

²⁹ COX, H.: The Secular City; tal. preklad La città secolare.
Firenze 1968, s. 48.

3. kapitola. Láska je...

³⁰ ALBERONI, F.: Innamoramento e amore. Milano 1979, s. 7-8.

³¹ Nehodláme tu rozoberať jednotlivé mýty, ani nechceme
pomocou nich vysvetľovať našim súčasníkom fenomén zami-
lovanosti a lásky. Odvolávame sa len na niektoré myšlienky
Károlya Kerényiho v pasáži, kde vysvetľuje zmysel svojej
práce – hľadanie „mytologického základu“ ako „praktického
ponorenia sa do seba samých, ktoré nám odhalí živý zárodok
našej bytosti“ (Einführung in das Wesen der Mythologie; tal.
preklad Torino 1972, s. 23).

³² KERÉNYI, K.: Die Mythologie der Griechen; tal. preklad
Gli déi e gli eroi della Grecia. Vol. 2. Milano 1978, s. 50-52 a
292-299.

³³ Veľpieseň 1, 6.

³⁴ KERÉNYI, K.: Die Mythologie der Griechen; tal. preklad
Gli déi e gli eroi della Grecia. Vol. 2. Milano 1978, s. 41-42;
Veľpieseň 4, 13-14.

³⁵ VERONESE, G.: Corporietá e amore la dimensione uma-
na del sesso. Roma 1986, s. 52.

³⁶ DE SENARCLES, M.: Pratica ginecologica e sessualitá:
dal dolore al piacere. In: Abraham, G. – Pasini, W.: Introdu-
zione alla sessuologia medica. Milano 1975, s. 255.

³⁷ FROMM, E.: The Art of Loving. 1956; tal. preklad L'arte
di amare. Milano 1984, s. 59.

³⁸ MINA, C. – MINA, V.: L'amore nella coppia. Problemi di
psicologia coniugale. Padua 1980, s. 18.

³⁹ FORNARI, F.: Genitalitá e cultura. Milano 1983, s. 41.

⁴⁰ CARETTA, F.: Spunti di riflessione sul significato del
corpo nella cultura contemporanea. Príspevok prednesený
na seminári o zdravotníctve organizovanom hnutím Nové
ľudstvo v Rocca di Papa 12. – 15. júna 1986.

4. kapitola. Dvaja spolu

⁴¹ PLATON: Dialógy. Bratislava 1990, s. 806 - 809

⁴² Tamže, s. 820

⁴³ Tamže, s. 825

⁴⁴ O archetypickej postave Erotá jestvuje mnoho prác. Býva
predstavovaný ako podnecovateľ spojenia (Kern, O.: Orp-
hicolorum fragmenta, 16 a 24; Lagrange, M. J.: Critique histo-
rique. I. Les Mystères: l'Orphisme. Paris 1937, s. 122). M.
Untersteiner ho nazýva „nomos latente“ (Untersteiner, M.:
La fisiologia del mito. Firenze 1972, s. 130-131). Proclo vy-
chádza z Ferecidovej myšlienky, podľa ktorej Eros „vytvoriac svet
z kontrastov priviedol ho ku zhode a láske a do všetkých vecí vliol
ich identitu a jednotu, ktorá všade preniká“ (I presocratici.
Testimonianze e frammenti. Bari 1975, 7 B 3).

⁴⁵ MINA, C. – MINA, V.: L'amore nella coppia. Problemi di
psicologia coniugale. Padua 1980, s. 78-79.

⁴⁶ RANK, O.: *Modern Education: A Critique of its Fundamental Ideas*. New York 1968, s. 44.

⁴⁷ Toto je spojené s reálnou transcenciou seba, ktorú je láska schopná realizovať; pozri Frankl, V. E.: *The Will to Meaning*. New York 1969; tal. preklad *Fondamenti e applicazioni della logoterapia*. Torino 1977, s. 27-40; *The Unhealed Cry for Meaning*. New York 1978; tal. preklad *Un significato per l'esistenza*. Roma 1983, s. 65-86.

⁴⁸ BECKER, E.: *The Denial of Death*. New York 1973; tal. preklad *Il rifiuto della morte*. Roma 1982, s. 17.

⁴⁹ Pozri napr. desiatu Pýtickú ódu od Pindara; *Iz* 25, 6.

⁵⁰ Mt 8, 11; 22, 1.

⁵¹ Jn 2, 1-12.

⁵² ROSSÉ, G.: *Il grido di Gesù in croce, una panoramica esegetica e teologica*. Roma 1984; slov. preklad *Ježišov výkrik na kríži*. Bratislava 1993.

⁵³ Pozri lexikálnu analýzu „lásky“ v *Novom zákone* od N. M. Lossa: *Il tema biblico del matrimonio. Realtá e valori del sacramento del matrimonio*, prednesenej na seminári usporiadanom v dňoch 1. – 4. novembra 1975 na Teologickej fakulte Pápežskej saleziánskej univerzity v Ríme, s. 3-63.

⁵⁴ Ef 5, 21-33. Pozri komentár H. Schliera: *Lettera agli Efesini*. Brescia 1965, s. 307-346; a prácu M. J. Scheebena: *Die Mysterien des Christentums*; tal. preklad *I misteri del cristianesimo*. Brescia 1960, s. 584-604.

LITERATÚRA

1. kapitola. *Zradený sex*

Lazarillo de Tormes, Torino 1972.

PACKARD, V.: *The Hidden Persuaders*. New York 1957; tal. preklad *I persuasori occulti*. Torino 1958, 1980; *The Sexual Wilderness. The Contemporary Upheaval in Male-Female Relationships*. New York 1968; tal. preklad *Il sesso selvaggio. I rapporti sessuali oggi*. Torino 1970.

DICHTER, E.: *Gli oggetti ci comprano*. Milano 1967.

DICHTER, E.: *La strategia del desiderio*. Milano 1963.

MCLUHAN, M.: *Understanding Media*. New York 1964; tal. preklad *Gli strumenti del comunicare*. Milano 1967.

MCLUHAN, M.: *The Mechanical Bride – Folklore of Industrial Man*. New York 1951; tal. preklad *La sposa meccanica. Il folclore dell'uomo industriale*. Milano 1984.

O hromadných oznamovacích prostriedkoch:

WRIGHT, C. R.: *La comunicazione di massa*. Roma 1965.

KATZ, E. – LAZARSFELD, P.: *L'influenza personale nelle comunicazione di massa*. Torino 1968.

KLAPPER, J. T.: Gli effetti della comunicazione di massa. Milano 1970.

KAPFERER, J. N.: Les chemins de la persuasion. Le mode d'influence des media et de la publicité sur les comportements. Paris 1978; tal. preklad Le vie della persuasione. L'influenza dei media e della pubblicità sul comportamento. Torino 1982.

ROVIGATTI, V.: Scienza dell'opinione pubblica. Cinisello Bals. (MI) 1985.

QUAIL, D. MC: Mass Communication Theory. An Introduction. London 1983; tal. preklad Le comunicazioni di massa. Bologna 1986.

O reklame:

TAPLIN, W.: La pubblicità. Milano 1961. Compassi. Le tendenze sociali attraverso la pubblicità. SEN, Napoli 1983.

JACQMAIN, M.: Il linguaggio della pubblicità. Firenze 1973.

LAGNEAU: Sociologia della pubblicità. Torino 1978.

ELLUL, J.: Storia della propaganda. Napoli 1983.

O sociológii konzumu:

DRAGHI, S.: Il comportamento di consumo: rassegna delle ricerche americane. Milano 1969.

AA.VV.: Il consumatore e la moda. Milano 1969.

PETRONI, G.: La sociologia dei consumi. Milano 1969.

FABRIS, G.: Sociologia dei consumi. Milano 1971.

RAGONE, G.: Psicosociologia dei consumi. Milano 1974.

AA.VV.: Sociologia dei fenomeni di moda. Milano 1983.

Iné:

RIESMAN, D.: La folla solitaria. Bologna 1967.

RIESMAN, D.: A che serve l'abbondanza?. Milano 1969.

GALBRAITH, J. K.: La società opulenta. Milano 1959.

ACQUAVIVA, S.: L'eclissi del sacro nella società industriale. Milano 1961.

ALBERONI, F.: Consumi e società. Bologna 1967.

GILSON, E.: La société de masse et sa culture. Paris 1967.

BAUDRILLARD, J.: Il sistema degli oggetti. Milano 1972.

BAUDRILLARD, J.: La società dei consumi. I suoi miti e le sue strutture. Bologna 1976.

VITALE, S.: Consumismo e società contemporanea. Firenze 1975.

KINSEY, A. - POMEROY, W. B. - MARTIN, C. E.: Sexual Behavior in the Human Male. Philadelphia 1948; tal. preklad Il comportamento sessuale dell'uomo. Milano 1950.

SIEGMUND, G.: Die Natur der menschlichen Sexualität. Würzburg 1973; tal. preklad La natura della sessualità umana. Problemi e valutazioni di psicologia e morale. Milano 1976.

FLICK, M. - ALSZEGHY, Z.: Il peccato originale. Brescia 1972.

CAMPANINI, G.: Pudore. In: Dizionario enciclopedico di teologia morale. Roma 1976, s. 863-870.

O sexualite v katolíckej teológii:

GIOVANNI PAOLO II: Uomo e donna lo creó. Catechesi sull'amore umano. Roma 1985.

GUITTON, J.: Saggio sull'amore umano. Brescia 1955.

HÄRING, B.: La legge di Cristo. 3 voll. Brescia 1964.

Na uvedenie do rôznych aspektov sexuality:

VERONESE, G.: Corporeità e amore. La dimensione umana del sesso. Roma 1986.

AA.VV.: Scoprire l'amore. Studi. Torino 1984.

BOTTANI, A.: Educazione alla sessualità. Milano 1981-1982.

MONEY, J. – MUSAPH, H.: Sessologia. 3 voll. Roma 1978.

AA.VV.: L'educazione sessuale. Brescia 1971.

GALLI, N.: Educazione sessuale e mutamento culturale. Brescia 1980.

KAPLAN, H. S.: Making Sense of Sex. The New Facts about Sex and Love for Young People; tal. preklad Dare un senso al sesso. Milano 1982.

2. kapitola. *Plagátová milenka*

DE SADE: Opere scelte. (Vybrané spisy.) Úvod G. P. Brega. Milano 1962.

BARBA, V.: Interpretazioni di Sade. Roma 1979.

Neviem o nijakej práci, ktorá by do hĺbky skúmala pornografiu vo všetkých jej aspektoch. Diskusia o tejto téme, ktorá prebehla na začiatku sedemdesiatych rokov, nám môže poskytnúť viaceré užitočné námety. Spomedzi mnohých uvádzame aspoň tieto:

AA.VV.: Via libera alla pornografia? Firenze 1970.

Perché no! Educazione e pornografia. Associazione italiana genitori.

PERICO, G.: La stampa oscena. Aggiornamenti sociali, 6, 1969.

MONTEBELLO, M.: Il linguaggio del profondo nella stampa pornografica e lo smantellamento della personalità umana. Studium, 10, 1972, s. 733-740.

Forum: tavola rotonda sull'industria della pornografia. Quaderni di pastorale, 4, 1973.

La pornografia. In: Religione e scuola, 6, 1975.

BRUNETTA, G.: Pornografia. In: Dizionario enciclopedico di teologia morale. Roma 1977, s. 1396-1409.

SYMONS, D.: The Evolution of Human Sexuality. New York 1979; tal. preklad L'evoluzione della sessualità umana. Roma 1983.

Pornography: The Longford Report. London 1972; tal. preklad Il „Rapporto Longford“ sulla pornografia. Milano 1978.

3. kapitola. *Láska je...*

ALBERONI, F.: Innamoramento e amore. Milano 1979.

DE SENARCLENS, M.: Pratica ginecologica e sessualità: dal dolore al piacere.

ABRAHAM, G. – PASINI, W.: Introduzione alla sessuologia medica. Milano 1975, s. 249-266.

FROMM, E.: The Art of Loving 1956; tal. preklad L'arte di amare. Milano 1984.

MINA, C. – MINA, V.: L'amore nella copia. Problemi di psicologia coniugale. Padova 1980.

FORNARI, G.: Genitalità e cultura. Milano 1975.

CARETTA, F.: Spunti di riflessione sul significato del corpo nella cultura contemporanea. (Prí-

spevok prednesený na seminári o zdravotníctve organizovanom hnutím Nové ľudstvo v Rocca di Papa 12.-15. júna 1986.)

CERETI, G.: Divorzio, nuove nozze e penitenza nella Chiesa primitiva. Bologna 1977.

LECLERCQ, J.: Monks and Love in Twelfth-Century France. Oxford 1979; tal. preklad I monaci e l'amore nella Francia del XII secolo. Roma 1984.

BUONANNO, M.: Le funzioni sociali del matrimonio. Modelli e regole della scelta del coniuge dal XIV al XX secolo. Milano 1980.

STONE, L.: The Family, Sex and Marriage in England 1500-1800. London 1977; tal. preklad Famiglia, sesso e matrimonio in Inghilterra tra Cinque e Ottocento. Torino 1983.

TRUMBACH, R.: The Rise of the Egalitarian Family. Aristocratic Kinship and Domestic Relations in Eighteenth-Century England. New York, San Francisco, London 1978; tal. preklad La nascita della famiglia egualitaria. Linguaggio e famiglia nell'aristocrazia del '700 inglese. Bologna 1982.

MANOUKIAAN, A.: Famiglia e matrimonio nel capitalismo europeo. Bologna 1974.

DUBY, G.: L'amour et la sexualité. Paris 1984; tal. preklad L'amore e la sessualità. Bari 1986.

CAMPANINI, G.: Matrimonio e famiglia nella riflessione contemporanea. Roma 1977.

4. kapitola. *Dvaja spolu*

RANK, O.: Modern Education: A Critique of its Fundamental Ideas. New York 1968.

BECKER, E.: The Denial of Death. New York 1973; tal. preklad Il rifiuto della morte. Roma 1982.

O manželstve v Biblii:

ALBERTI, A.: Matrimonio e divorzio nella Bibbia. Milano 1962.

GRELOT, P.: La couple humain dans l'Écriture. II ed. Paris 1964.

PATAI, R.: L'amour et le couple aux temps bibliques. Paris 1967.

TOSATO, A.: Il Matrimonio nel Giudaismo antico e nel Nuovo Testamento. Appunti per una storia della concezione del matrimonio. Roma 1976.

AA. VV.: Lo sposo e la sposa. Bologna 1986.

DACQUINO, P.: Storia del matrimonio cristiano alla luce della Bibbia. Torino 1984.

Na uvedenie tém kresťanskej teológie manželstva:

AA. VV. – CAMPANINI, G.: Dossier sulla famiglia. Roma 1979.

SCHEEBEN, M. J.: Die Mysterien des Christentums; tal. preklad I misteri del cristianesimo. Brescia 1960, s. 584-604

RAHNER, K.: Sul matrimonio. Brescia 1967.

GERKE, L. M.: Christian Marriage a Permanent Sacrament. Washington 1965.

O'RIORDAN, J.: Evoluzione della teologia del matrimonio da Leone XIII ai nostri giorni. Assisi 1974.

TETTAMANZI, D.: Il ministero coniugale. Roma 1977.

TETTAMANZI, D.: I due saranno una carne sola. Saggi teologici su matrimonio e famiglia. Torino 1986.

TRIACCA, A. M. – PIANAZZI, G.: Realtà e valori del sacramento del Matrimonio. Roma 1976.

AA.VV.: Amore e Matrimonio nel pensiero filosofico e teologico moderno. Milano 1976.

AA.VV.: Il matrimonio cristiano. Studi biblici, teologici e pastorali. Il nuovo Rituale. Torino 1978.

OBSAH

<i>Úvod</i>	5
<i>Zradený sex</i>	9
Pre teba, ktorá si krásna	10
Za zrkadlom	12
Človek a jeho predstava o sebe	15
Prichádza pilulka	16
Zbohom cudnosť	20
Sex a láska	23
<i>Plagátová milenka</i>	25
Dedko Sade	26
V novinových stánkoch	29
Plagiáty	31
Hľadanie zmyslu	33
Špinavé oči	34
Irónia a útek	40
Ty a ja	43
<i>Láska je</i>	47
Hypotéza	47
Antické lásky	49

Stvorená pre mňa	52
Návrat	56
Smutné oči	56
Zrelá sexualita	59
Plné srdce	61
Zjednotení	63
Rana	67
<i>Dvaja spolu</i>	69
Odpustenie	70
Láska a smrť	72
Chalúpka a vesmír	74
Labyrint	76
Voda a víno	78
Povolanie	81
Cesta pre dvoch	83
Príchut' večnosti	85
<i>Poznámky</i>	87
<i>Literatúra</i>	93

Antonio Maria Baggio
Eros, sila lásky

Z talianskeho originálu *Antonio Maria Baggio:*
La strada di Eros, Sessualità e amore
nella società delle immagini, 3 ed.
Città Nuova Editrice, Roma 1991,
preložil Mikuláš Hučko

Vydalo vydavateľstvo Nové mesto, Vrútocká 38,
821 04 Bratislava roku 1993 ako svoju
trinástu publikáciu
Zredigovala Veronika Hlavatá
Zodpovedný redaktor Michal Chuda
Obálku navrhol Aleš Zajc
Technický redaktor Bystrík Žák
Prvé vydanie
Z dodanej sadzby vytlačila
Kníhtlačiareň Svornosť, spol. s r. o.,
Račianska 20, 832 10 Bratislava

ISBN 80-85487-10-1

STAVEX a. s.

Vám ponúka:

- realizáciu stavebných prác od výkopu až po zastrešenie
- výrobu, dopravu a montáž prefabrikátov podľa predloženej dokumentácie (stropy, stĺpy, preklady a pod.)
 - výrobu a uloženie armatúry
- výrobu, dopravu betónu v lokalitách Galanta, Sered'
- zatepľovanie objektov systémom IKOTERM
 - doplnkové konštrukcie – oplatenie dlažbové kocky vhodné do záhrad
 - 40 x 40 x 8 cm
 - 25 x 50 x 6 cm
 - 50 x 50 x 10 cm

adresa:

STAVEX a. s.

Hodská cesta
924 37 GALANTA
tel.: 0707/25 28
fax: 0707/26 88